

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра психології та соціальної роботи

БОЙКО Мар'яна

**ПСИХОСОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ МІГРАЦІЇ ТА РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ У АДАПТАЦІЇ МІГРАНТІВ**

спеціальність 231 Соціальна робота
освітньо-професійна (наукова) програма Соціальна робота
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «бакалавр»

Виконав(ла) студент(ка)
групи _Бойко
Мар'яна_____

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
С.М. Миколіук

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«_» _____ 20 р.
Завідувач кафедри _____
_____ (підпис)

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ НАСЛІДКІВ МІГРАЦІЇ	10
1.1. Міграція як соціальне явище: причини та основні тенденції	10
1.2. Психосоціальні наслідки міграції для особистості та суспільства	15
1.3. Основні фактори, що впливають на адаптацію мігрантів у новому середовищі	19
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ	25
2.1. Роль соціальних працівників у наданні підтримки мігрантам	25
2.2. Методи та підходи соціальної роботи з мігрантами	29
2.3. Взаємодія державних і громадських організацій у процесі адаптації мігрантів	34
Висновки до розділу 2	39
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ АДАПТАЦІЇ МІГРАНТІВ	40
3.1. Аналіз практичних кейсів соціальної роботи з мігрантами	40
3.2. Дослідження ефективності програм соціальної інтеграції мігрантів	44
3.3. Перспективні шляхи покращення адаптації мігрантів через соціальну роботу	50
Висновки до розділу 3	55
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	64

ВСТУП

У ХХІ столітті міграція набула рис постійного глобального процесу, який охоплює всі регіони світу та зачіпає найрізноманітніші аспекти соціального життя: від ринку праці до сфери національної безпеки, від політики охорони здоров'я до культурної ідентичності. Особливо гостро проблема міграції постала в Європі після 2014 року, а з 2022 року - внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. За оцінками міжнародних організацій, десятки мільйонів людей в усьому світі залишають свої домівки через війну, репресії, злидні чи екологічні катастрофи. Станом на кінець 2023 року понад 6 мільйонів українців отримали тимчасовий захист у країнах Європейського Союзу, ще понад 5 мільйонів є внутрішньо переміщеними особами в межах України.

Водночас, хоча статистика дозволяє оцінити масштаб явища, вона не відображає глибини його психосоціального впливу на особистість, зокрема тих внутрішніх трансформацій, що відбуваються з мігрантами внаслідок втрати звичного соціального середовища, ідентичності, безпеки, зв'язків і підтримки. Перебування в новій культурі, в умовах адміністративної, мовної, правової та побутової невизначеності, зумовлює зростання рівня психологічного стресу, соціального відчуження, тривожності та травматизації.

На цьому тлі зростає роль соціальної роботи, яка стає ключовим чинником у процесі інтеграції мігрантів у нове середовище. Саме соціальні працівники є тими фахівцями, які забезпечують перший контакт із системою соціального захисту, допомагають налагодити комунікацію між мігрантами та суспільством, координують доступ до послуг, сприяють адаптації через індивідуальний супровід, підтримку і консультування. Варто зазначити, що у сучасній науковій та прикладній площині питання психосоціального виміру міграції ще недостатньо систематизоване в українському контексті. Більшість досліджень стосується правових або економічних аспектів міграції, тоді як питання психологічної підтримки, соціальної інтеграції та

професійної ролі соціального працівника залишаються фрагментарно висвітленими.

Проблематику соціальної роботи з мігрантами та вимушено переміщеними особами в сучасних умовах активно розкривають у своїх працях українські дослідники. Зокрема, аспекти організації допомоги мігрантам, побудови соціальних послуг та роботи з вразливими категоріями населення досліджуються у роботах Р. Бандури, О.М. Слівки, Г.М. Лактіонової, Н.Я. Князевої, К.А. Лук'янової, І.Г. Козинець, Л.В. Шестак, М.М. Любівки, а також міжнародних аналітиків Б. МакКензі, Т. Семигіної, М.О. Сюсюкна, Г.С. Гудвін Хілл та інших.

Психосоціальні й психологічні наслідки міграції розкрито у працях О.О. Блінова, Є.В. Дубровської, О.В. Залеської, які акцентують увагу на впливі стресу, втрати соціального статусу, культурного шоку на стан особистості мігранта. Окрему групу досліджень становлять праці А.Й. Капської, О.П. Особової, І.О. Поліщук, Т.О. Шевченко, які присвячені практичним аспектам діяльності соціальних працівників, формам взаємодії з клієнтами в умовах війни та кризи. Юридичні та адміністративні аспекти захисту мігрантів та ВПО вивчали Н.С. Ісаєва, М.П. Кобець, А.П. Бущенко, О.А. Мартиненко. Окреме місце посідають напрацювання МОМ, UNHCR, PlanInternational, BAMF, які надали кількісну базу для оцінки ефективності програм інтеграції та супроводу українських біженців.

Метою кваліфікаційної роботи є всебічне дослідження психосоціальних наслідків міграції для особистості та суспільства, а також визначення ролі соціальних працівників у процесі адаптації та інтеграції мігрантів у приймаючому середовищі.

Об'єкт дослідження – психосоціальні наслідки міграції як соціального явища.

Предмет дослідження – психологічні та соціальні виклики, з якими стикаються мігранти та роль соціальних працівників у процесі їх адаптації та інтеграції у нове суспільство.

Для досягнення поставленої мети у кваліфікаційній роботі необхідно було вирішити такі завдання:

1. Розкрити сутність міграції як соціального явища, охарактеризувати її види, причини та сучасні тенденції.
2. Проаналізувати психосоціальні наслідки міграції на рівні особистості та суспільства.
3. Визначити ключові фактори, що впливають на процес адаптації мігрантів у новому середовищі.
4. Дослідити сучасні підходи, методи та практики соціальної роботи з мігрантами, зокрема культурно-чутливі методи й модель casemanagement.
5. Сформулювати пропозиції щодо удосконалення підходів до соціальної роботи у сфері міграційної підтримки на державному, місцевому та професійному рівнях.

У процесі дослідження було використано методи аналізу, синтезу, узагальнення, кейс-стаді, порівняльний та контент-аналіз. Це дозволило системно опрацювати наукову літературу, вивчити практичний досвід соціальної роботи з мігрантами в Україні, Польщі та Німеччині, а також проаналізувати результати соціологічних опитувань і звітів міжнародних організацій.

Практична значимість результатів полягає у можливості застосування отриманих висновків у роботі соціальних працівників, місцевих громад і НУО. Визначені чинники успішної адаптації та ефективні моделі інтеграції можуть бути використані при плануванні програм підтримки мігрантів і навчанні фахівців соціальної сфери.

Апробація.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (теоретичного, аналітичного та прикладного), висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОСОЦІАЛЬНИХ НАСЛІДКІВ МІГРАЦІЇ

1.1. Міграція як соціальне явище: причини та основні тенденції

Проблематика дослідження міграційних процесів є надзвичайно актуальною в умовах сучасного світу, особливо в контексті глобалізації та численних кризових явищ. Центральним у даному дослідженні є поняття «міграція», яке розглядається як складне багатогранне явище, що характеризується різними аспектами – демографічними, економічними, соціальними, психологічними. Термін „міграція» походить від латинського слова *migratio*, що означає переміщення, переселення. Соціологічний словник визначає міграцію як „географічний рух індивідів або груп індивідів, тобто мобільність людей у вузкому або ширшому географічному просторі. На початку 1990-х років, після розпаду Радянського Союзу, Україна стикнулася з першою хвилею масових міграційних рухів. Це було зумовлено поверненням етнічних українців з територій інших республік колишнього СРСР, а також виїздом населення до інших країн у пошуках кращих економічних можливостей. У цей період Україна перетворилася як на країну походження, так і на транзитну територію для мігрантів з Азії та Кавказу [1, с. 82].

Іншою значущою віхою у розвитку міграційних процесів стало приєднання України до ряду міжнародних угод щодо захисту прав біженців і внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, після підписання Конвенції ООН про статус біженців 1951 року та Протоколу 1967 року Україна зобов'язалася створювати систему захисту для шукачів притулку [13, с. 41].

Особливої гостроти проблема міграції набула після 2014 року внаслідок початку збройного конфлікту на сході України та анексії Криму. За даними Державної міграційної служби України, лише у 2014–2015 роках кількість внутрішньо переміщених осіб перевищила 1,5 млн [7]. Це

спричинило появу нових законодавчих актів та програм державної підтримки, серед яких особливу роль відіграють Постанова КМУ № 505 [17, с. 2] та Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [14].

У 2022 році повномасштабне вторгнення Російської Федерації спричинило наймасштабнішу міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни. Протягом кількох місяців понад 5 мільйонів українців були змушені залишити територію країни та шукати притулку за кордоном, тоді як кількість ВПО всередині України зросла до понад 6 мільйонів осіб [2, с. 72; 3, с. 50]. Це призвело до перегляду підходів до соціальної роботи з мігрантами та посиленого міжнародного співробітництва в цій сфері. Програми Міжнародної організації з міграції (МОМ), УВКБ ООН (UNHCR) та інших міжнародних організацій значно розширилися [3, с. 52; 7].

Насамперед варто підкреслити, що в науковій літературі поняття «міграція» трактується по-різному залежно від галузі знань. Бандура Р. визначає міграцію як «соціально-педагогічне явище, що пов'язане з переселенням населення з однієї місцевості до іншої з різних причин і на різний термін» [1, с. 81]. Визначення акцентує увагу на соціально-педагогічній природі міграції, підкреслюючи її вплив не лише на демографічні процеси, а й на соціальні інститути, серед яких важливе місце займає освіта та соціальна робота.

Таблиця 1.1.

Трактування поняття «міграція» різними авторами

Автор	Трактування поняття «міграція»
Бандура Р.	Соціально-педагогічне явище, пов'язане з переміщенням людей з однієї місцевості до іншої з різних причин.
Ровенчак О.	Цілісний процес переміщення, що супроводжується соціальними й адаптаційними змінами у новому середовищі.
Ісаєва Н.С.	Будь-яке пересування особи в межах чи за межами держави, як добровільне, так і вимушене.
Слюсаревський М., Блинова О.	Комплексне соціально-психологічне явище, що впливає на самосвідомість особи та її взаємодію з оточенням.
Клішевич Н.А., Сущинський В.В.	Формування окремої соціальної категорії з власними потребами та проблемами адаптації.

Кожем'якіна О.В.	Сукупність добровільних і вимушених переміщень, що мають суспільно важливий характер.
Бочкарьова В.С.	Соціальний процес, що спричиняє глибокі трансформації ідентичності особи.
Koser K.	Міграція як структурна частина глобалізації, що відображає мобільність населення.
Berry J.W.	Процес акультурації й адаптації, який виникає внаслідок переселення в інше культурне середовище.

Цінним у дослідженні є також визначення, запропоноване Ровенчаком О., який трактує міграцію як цілісний процес, що охоплює не лише фізичне пересування особи, а й комплексні зміни у соціальному середовищі та внутрішньому світі мігранта. Він зазначає: «Міграція – це системний феномен, що передбачає поєднання просторової мобільності з адаптаційними механізмами особистості у новому середовищі» [20, с. 127].

Особливу увагу приділяють терміну «внутрішньо переміщені особи (ВПО)», що набув особливого значення в українських реаліях після 2014 року. У законодавчих актах України, зокрема у Постанові Кабінету Міністрів № 505 від 1 жовтня 2014 року, ВПО визначаються як громадяни України, які були змушені покинути свої місця постійного проживання через обставини надзвичайного характеру та перемістилися у межах території держави [17, с. 2].

Слюсаревський М. і Блинова О. підкреслюють психосоціальну природу міграції, наголошуючи, що це явище «викликає глибокі внутрішні зміни у свідомості особи, спричиняє адаптаційний стрес та вимагає розробки спеціальних програм соціальної інтеграції» [22, с. 42]. Таке визначення демонструє комплексність впливу міграційного процесу на особистість.

Також заслуговує уваги підхід Клішевича Н.А. та Сущинського В.В., які пропонують розглядати мігрантів як особливу соціальну категорію населення, що має характерні потреби, пов'язані з інтеграцією у нове середовище, доступом до ресурсів та участю у соціально-економічному житті приймаючої громади [5, с. 276].

Міграція може бути класифікована за різними ознаками:

- за напрямком переміщення: внутрішня та зовнішня;
- за причинами: економічна, політична, екологічна, військова;
- за терміном перебування: постійна, тимчасова, сезонна;
- за правовим статусом: легальна і нелегальна [4, с. 25; 5, с. 199].

Загалом поняття «міграція» охоплює не лише фізичне переміщення особи, а й ширший спектр соціальних і психологічних трансформацій, що виникають унаслідок цього процесу. Як підкреслює МакКензі Б., «ефективна соціальна робота з мігрантами можлива лише тоді, коли термінологічна база дослідження є чітко окресленою та відповідає реальним викликам часу» [11, с. 15].

Після з'ясування термінологічного змісту поняття «міграція» доцільним є поглиблений аналіз чинників, які безпосередньо зумовлюють цей процес. Причини міграції є багатофакторними й відображають як об'єктивні соціальні процеси, так і суб'єктивні потреби особистості.

1. Економічні причини

Саме це найпоширеніший тип причин, який стосується насамперед трудової міграції. Люди вирушають за кордон або переїжджають всередині країни у пошуках вищого рівня життя, стабільного доходу, можливості забезпечити себе та родину. Слід зазначити, що саме економічні мотиви стали визначальними для масштабної міграції українських громадян у 1990-х роках після розпаду СРСР, коли спостерігалися високий рівень безробіття, інфляція, занепад промисловості [1, с. 83]. Трудова міграція зберігає свою актуальність і нині, зокрема, у напрямках до Польщі, Чехії, Італії, Німеччини.

2. Політичні причини

До цієї категорії належать загроза політичного переслідування, обмеження прав і свобод, репресії, цензура, насильство за політичними переконаннями або релігійною приналежністю. Важливо підкреслити, що політичні причини міграції набули особливої гостроти після 2014 року, коли частина громадян України була змушена залишити окуповані території через

зміну політичного режиму, небезпеку для особистої свободи та громадянських прав [14; 7].

3. Воєнні причини

Збройні конфлікти, агресія, терористичні загрози та бойові дії є одними з найпотужніших стимулів для вимушеної міграції. Вони створюють безпосередню загрозу життю, руйнують інфраструктуру та соціальні зв'язки. Згідно з даними Міжнародної організації з міграції, після повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році понад 13 мільйонів українців були змушені змінити місце проживання, з яких близько 5 мільйонів перетнули кордон України [3, с. 12]. Це безпрецедентний приклад міграції, що зумовлена виключно воєнними обставинами.

4. Екологічні причини

У XXI столітті набуває значущості і екологічна міграція, що виникає внаслідок стихійних лих, змін клімату, катастроф, що знищують життєвий простір. І хоча Україна не є головним прикладом кліматичної міграції, деякі випадки підтверджують актуальність цієї теми. Наприклад, підтоплення територій після підриву Каховської ГЕС у 2023 році змусило десятки тисяч людей залишити домівки на півдні України, що є формою екологічно-обумовленого переміщення [4, с. 32].

5. Сімейні причини

Сюди відносяться прагнення возз'єднатися з близькими, укласти шлюб, доглядати за дітьми або літніми родичами, а також спільний переїзд у межах трудової міграції одного з членів родини. За даними МОМ, саме сімейні обставини часто є другою хвилею після первинного виїзду одного члена сім'ї [20, с. 130].

6. Глобалізаційні причини

Глобалізація відкриває нові можливості для навчання, професійного розвитку, кар'єрного зростання, що супроводжуються міграцією. У таких випадках переміщення не є вимушеним, а часто є вільним вибором, заснованим на стратегії мобільності.

Міжнародна освіта, наукові програми, цифрова робота, вільне пересування всередині ЄС — усе це створює умови для міграції нового типу, яка не пов'язана з небезпекою, але змінює структуру соціального середовища приймаючої країни [5, с. 202; 11, с. 16].

На завершення слід зауважити, що міграція рідко є наслідком лише однієї причини. Вона формується на перетині зовнішнього тиску (наприклад, війна чи безробіття) та внутрішніх очікувань особи (пошук безпеки, стабільності чи самореалізації). Тому для розробки ефективної соціальної політики важливо враховувати багаторівневу структуру причин, що визначають зміст і спрямування сучасної міграції.

1.2. Психосоціальні наслідки міграції для особистості та суспільства

Міграція як тривалий і багатоетапний процес має не лише соціально-економічні, а й глибокі психосоціальні наслідки. Вона впливає на психологічний стан людини, її поведінкові реакції, систему цінностей, відчуття безпеки, належності до соціуму, а також змінює соціальну структуру приймаючого суспільства. Особливо актуальним це питання стає в умовах вимушеної міграції, коли переміщення не є усвідомленим вибором, а радше відповіддю на зовнішню загрозу.

Першим слід зазначити психологічні наслідки для особистості.

Міграційний досвід майже завжди супроводжується стресом. Перші етапи адаптації часто пов'язані з почуттям тривожності, дезорієнтації, страху перед новим середовищем. За даними Слюсаревського М. та Близової О., типові реакції включають зниження самооцінки, втрачене відчуття контролю над життям, зростання емоційної напруги [22, с. 44]. Це ускладнюється тим, що більшість мігрантів опиняються у середовищі, де відсутня підтримка з боку родини, друзів або звичного соціального оточення.

Поширеними психологічними реакціями є також депресивні стани, які виникають на фоні тривалого перебування в умовах невизначеності, фінансової скрути або соціального відторгнення. За спостереженнями

Кожем'якіної О.В., особи, які не мають можливості реалізувати себе на новому місці, часто стикаються з внутрішнім конфліктом, що проявляється у вигляді апатії, ізоляції, суїцидальних думок [10, с. 89].

Варто підкреслити, що особливим наслідком адаптаційного процесу є культурний шок – реакція на кардинальну відмінність у цінностях, традиціях, мовних нормах, соціальній поведінці. Як зазначає Ровенчак О., культурний шок є етапом, який неминуче проходить більшість осіб, які опинилися в незнайомому середовищі, і який за відсутності підтримки може трансформуватися в затяжну емоційну кризу [20, с. 129].

Ще одним важливим психологічним наслідком є відчуття втрати коренів – розрив зв'язку з батьківщиною, національною культурою, звичним життєвим простором. Це явище нерідко викликає ностальгію, ідентифікаційний розрив, що ускладнює процес інтеграції в нову спільноту. Як вказує Бочкарьова В.С., мігранти часто відчувають внутрішній вакуум між старим і новим світом, що негативно впливає на їх психічну стабільність [6, с. 112]. Проблеми самоідентифікації також стають центральними у психосоціальному вимірі. Людина, яка втратила зв'язок із рідним соціумом і ще не стала частиною нового, часто стикається з кризою ідентичності. Berry J.W. у своїй моделі акультурації зазначає, що найбільш травматичною для особи є ситуація маргіналізації, коли вона не може ні зберегти власну культуру, ні інтегруватися в іншу [9, с. 14].

Окрім психологічного навантаження, міграція нерозривно пов'язана з рядом соціальних наслідків, які суттєво впливають як на мігранта, так і на спільноту, до якої він прибуває. Механізми соціальної взаємодії, рольові очікування, норми поведінки – усі ці компоненти зазнають змін під впливом нових умов проживання.

Слід зазначити, що одним із найпоширеніших соціальних ефектів є соціальне відчуження, коли особа відчуває себе виключеною з локальної спільноти через мовні бар'єри, відмінності у світогляді, національності чи віросповіданні. Як зазначає Клішевич Н.А., механізм відчуження активується

при відсутності достатніх умов для участі особи в економічному, культурному та громадському житті [5, с. 276]. Нерідко соціальне відчуження супроводжується стигматизацією, коли мігранти сприймаються як джерело загроз або додаткове навантаження для системи соціального забезпечення. У дослідженні Amnesty International підкреслюється, що в умовах політичної або економічної нестабільності рівень нетерпимості до «інших» суттєво зростає, що погіршує процес інтеграції [13, с. 22].

Інтеграційні бар'єри, з якими стикаються новоприбулі особи, включають обмежений доступ до послуг охорони здоров'я, освіти, правової допомоги, а також низький рівень залучення до формальних і неформальних інститутів суспільства. За спостереженнями Кожем'якіної О.В., недостатня поінформованість про права та процедури часто призводить до пасивної моделі існування, коли особа залишається на маргінесі соціального життя [10, с. 91].

Водночас не можна ігнорувати і позитивні наслідки міграції, які проявляються як на рівні окремої особистості, так і на рівні соціуму. Переміщення до нової країни або регіону часто відкриває доступ до нових можливостей: працевлаштування, самореалізації, здобуття освіти, започаткування підприємницької діяльності. Мігранти отримують можливість переглянути власні цінності, життєві пріоритети, опанувати нові ролі в соціумі.

З позиції приймаючого суспільства, контрольована та підтримана міграція здатна збагачувати культурне поле, сприяти мультикультурності, стимулювати економіку та соціальні ініціативи. Міжнародні дослідження свідчать, що в умовах правильного соціального супроводу та політики інклюзії, мігранти швидко включаються у трудові процеси та громадське життя [3, с. 28].

Таблиця 1.2.

Порівняння негативних і позитивних психосоціальних наслідків
міграції

Категорія наслідків	Приклади та прояви
Психологічні (негативні)	Стрес, депресія, тривожність, культурний шок, втрата ідентичності [22, с. 44; 6, с. 112; 9, с. 14]
Психологічні (позитивні)	Переосмислення життєвих цілей, розвиток стійкості, нова ідентичність, самореалізація [9, с. 22]
Соціальні (негативні)	Відчуження, стигматизація, інтеграційні бар'єри, маргіналізація [5, с. 276; 10, с. 91; 13, с. 22]
Соціальні (позитивні)	Мультикультурність, нові соціальні зв'язки, активізація громадської участі [3, с. 28]

Огляд таблиці 1.2 дозволяє узагальнити та систематизувати ключові психосоціальні наслідки міграції, виділені в науковій літературі та аналітичних джерелах. Представлене порівняння демонструє, що міграційний досвід має подвійну природу: з одного боку, він супроводжується суттєвими ризиками для психологічного стану особи та її соціального включення, а з іншого — створює нові можливості для розвитку як особистості, так і приймаючого суспільства.

У психологічному вимірі негативними наслідками є такі стани, як стрес, тривожність, депресія, культурний шок, що часто проявляються у перші місяці після переміщення. Однак за умов належної підтримки цей досвід може трансформуватися у позитивні внутрішні зміни: зростання особистої стійкості, формування нової ідентичності, активізацію адаптаційних ресурсів.

Соціальні наслідки також мають амбівалентний характер. Відчуження, стигматизація, бар'єри у взаємодії з місцевим населенням становлять значний виклик, особливо у громадах, де відсутня практика інтеграційної підтримки. Водночас, як показує практика європейських країн, мігранти за сприятливих умов стають активними учасниками громадського життя,

сприяють розширенню культурного середовища, стимулюють соціальне оновлення.

Таким чином, міграція як складне соціальне явище має неоднозначні психосоціальні наслідки, що виявляються як на рівні особистості, так і на рівні суспільства. З одного боку, вона часто супроводжується деструктивними проявами — стресом, культурним шоком, відчуженням, стигматизацією та кризою ідентичності. З іншого боку, за наявності належної підтримки, міграційний досвід може стати джерелом особистісного зростання, розширення світогляду, міжкультурної взаємодії та соціального оновлення. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до аналізу наслідків міграції та важливість системної підтримки з боку держави, громади і соціальних працівників у процесі інтеграції.

1.3. Основні фактори, що впливають на адаптацію мігрантів у новому середовищі

Адаптація мігрантів - це складний процес, який передбачає поступове включення особи до нового соціального, економічного та культурного середовища. Ефективність цього процесу залежить від комплексу взаємопов'язаних факторів, які можна умовно поділити на три основні групи: індивідуальні, соціальні та економічні. Їх аналіз дозволяє зрозуміти, чому одні особи адаптуються швидко та успішно, тоді як інші залишаються на маргінесі суспільства протягом тривалого часу.

1. Індивідуальні фактори

Слід зазначити, що адаптаційний потенціал багато в чому визначається особистими характеристиками. Серед них найчастіше виокремлюють:

— вік — молодші особи, особливо діти та підлітки, легше засвоюють мову, приймають нові правила поведінки та соціальні ролі, тоді як люди старшого віку мають меншу гнучкість у зміні моделей поведінки [12, с. 144];

- освіта – високий рівень освіченості позитивно впливає на здатність до інтеграції, сприяє працевлаштуванню та участі в громадському житті приймаючої країни [19, с. 48];

- сімейний статус – наявність сім'ї або дітей у новій країні створює додаткову мотивацію до інтеграції, але також ускладнює адаптацію у випадку, коли доступ до послуг обмежений;

- мотивація – бажання залишитися, отримати роботу або захист, а також готовність долати труднощі мають вирішальне значення для соціального включення [19, с. 50].

2. Соціальні фактори

Соціальне середовище приймаючої громади є другим ключовим елементом адаптації. Дослідження Сорокіної І.М. показує, що ступінь залученості мігранта до нових соціальних зв'язків прямо пов'язаний з його емоційним станом, рівнем самореалізації та почуттям безпеки [16, с. 109]. Важливими є такі умови:

- наявність соціальної підтримки – включає допомогу з боку родини, друзів, релігійної або етнічної громади. Її відсутність часто призводить до ізоляції;

- діяльність громадських організацій – сприяє орієнтації у новому середовищі, допомагає з оформленням документів, працевлаштуванням, вивченням мови;

- місцевий рівень толерантності – відкритість суспільства до різноманіття дозволяє зменшити рівень стигматизації та підвищити якість міжкультурної взаємодії [12, с. 146].

3. Економічні фактори

Фінансова стабільність і можливість самозабезпечення — необхідні умови для адаптації. Міграція, що не супроводжується доступом до базових ресурсів, створює додатковий психологічний і соціальний тиск.

Серед ключових економічних детермінант виділяють:

- доступ до ринку праці – можливість працевлаштування згідно з кваліфікацією знижує ризики маргіналізації та бідності [18, с. 87];

- умови проживання – доступ до житла, його безпечність і якість мають прямий вплив на фізичний стан, відчуття стабільності та комфорт адаптаційного процесу;

- фінансова підтримка від держави або благодійних фондів – у перші місяці після прибуття така допомога є вирішальною для базового забезпечення та зниження рівня стресу [18, с. 91].

Варто підкреслити, що адаптація мігрантів у новому середовищі значною мірою залежить від законодавчих умов та політики держави. У країнах з чітко сформульованими нормами щодо правового статусу мігрантів, процедур реєстрації, соціального забезпечення та інтеграційних програм, процес адаптації відбувається швидше та з меншими психологічними і соціальними втратами.

Згідно з даними аналітичного огляду MigrationPolicyInstitute, наявність міграційної стратегії, орієнтованої на інклюзію, а не на ізоляцію, позитивно впливає на соціальну стабільність у приймаючих країнах [15, с. 6]. У контексті України важливу роль відіграють закон «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» та державні програми підтримки внутрішньо переміщених осіб, які створюють правову основу для соціального захисту.

Слід зазначити, що непослідовність або обмеженість політики у сфері міграції може призводити до юридичної невизначеності, що знижує довіру до інституцій і ускладнює інтеграцію.

5. Культурні фактори

Не менш важливим чинником адаптації є культурна сумісність особи з новим соціальним середовищем. Основними елементами, що впливають на адаптаційні процеси, є:

- мовний бар'єр, який ускладнює не лише побутове спілкування, а й доступ до освіти, медицини, правової допомоги;

– культурні відмінності, які проявляються у способі життя, традиціях, релігії, гендерних нормах, ставленні до часу, спілкування тощо.

Як зазначає Berry J.W., адаптація у культурно чужому середовищі потребує здатності до компромісу, відкритості до нового досвіду та підтримки з боку місцевої громади [9, с. 24]. Інакше виникає ситуація культурного конфлікту або ізоляції, що гальмує соціальне включення.

Досвід європейських країн свідчить про ефективність курсів мови, міжкультурних тренінгів, програм наставництва, які сприяють зменшенню культурного бар'єру та покращують міжособистісну взаємодію між мігрантами та місцевими жителями.

Вище зазначене слід закріпити у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Основні групи факторів, що впливають на адаптацію мігрантів

Група факторів	Конкретні прояви	Приклади впливу
Індивідуальні	Вік, освіта, сімейний стан, мотивація	Молодь швидше адаптується, вища освіта сприяє працевлаштуванню [19, с. 48]
Соціальні	Наявність підтримки, громада, участь у місцевому житті	Підтримка діаспори знижує ризик ізоляції [16, с. 109]
Економічні	Працевлаштування, житлові умови, фінансова допомога	Доступ до ринку праці пришвидшує інтеграцію [18, с. 87]
Політичні	Законодавство, офіційна міграційна політика	Прозорі процедури реєстрації полегшують легалізацію статусу [15, с. 6]
Культурні	Мовний бар'єр, відмінності у традиціях, релігії, соціальних нормах	Курси мови й наставництво сприяють міжкультурному розумінню [9, с. 24]

Отже, адаптація мігрантів у новому середовищі є багатофакторним процесом, на який впливають індивідуальні особливості особи, соціальне оточення, економічні умови, державна політика та культурний контекст. Рівень успішності інтеграції значною мірою залежить від взаємодії цих чинників, а також від наявності підтримки з боку суспільства та інституцій.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Проведений теоретичний аналіз дозволяє зробити висновок, що міграція є багатогранним соціальним явищем, яке охоплює не лише фізичне переміщення осіб, а й глибокі трансформаційні процеси, пов'язані з адаптацією, інтеграцією та переосмисленням соціальної ідентичності. У наукових підходах міграція розглядається як динамічне явище, що поєднує демографічні, політичні, економічні, психологічні та культурні складові. Саме такий міждисциплінарний підхід дає змогу адекватно оцінити її природу та наслідки.

У межах підпункту 1.2 було з'ясовано, що міграційні процеси мають значний психосоціальний вплив як на окрему особу, так і на приймаюче суспільство. До основних психологічних наслідків належать тривожність, стрес, депресія, культурний шок, втрата почуття приналежності. На соціальному рівні мігранти часто стикаються з бар'єрами включення, стигматизацією, маргіналізацією та недостатньою відкритістю з боку громади. Водночас теоретичні моделі і практичні спостереження засвідчують, що адаптаційний процес може мати і позитивний ефект: сприяти самореалізації, формуванню нової ідентичності, розширенню світогляду та міжкультурному обміну.

У підпункті 1.3 було доведено, що адаптація мігрантів залежить від низки взаємопов'язаних факторів. Індивідуальні чинники — вік, рівень освіти, мотивація, сімейний статус — визначають готовність особи до змін. Соціальні умови, зокрема підтримка з боку родини, громади, громадських організацій, а також прийняття з боку суспільства, суттєво впливають на швидкість і глибину інтеграції. Економічні обставини, такі як можливість працевлаштування та забезпечення житлом, формують відчуття стабільності. Не менш значущими є політичні (законодавче регулювання, статус мігрантів) та культурні (мовний бар'єр, прийняття відмінностей) фактори, які можуть як полегшувати, так і ускладнювати включення мігрантів у нове середовище.

Таким чином, ефективне розуміння міграції потребує комплексного врахування не лише макро-, але й мікрорівня змін. Успішна інтеграція можлива лише за умов поєднання внутрішньої готовності мігранта до змін і зовнішньої підтримки з боку держави, громади, соціальних служб та політичного середовища. Врахування цього багатофакторного впливу є необхідним підґрунтям для подальшого вивчення соціальної роботи в процесі адаптації та підтримки мігрантів.

РОЗДІЛ 2.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ

2.1. Роль соціальних працівників у наданні підтримки мігрантам

Соціальна робота з мігрантами у сучасних умовах набуває особливої значущості в контексті зростання масштабів вимушеного переміщення населення. Соціальні працівники виступають ключовими фігурами у процесі адаптації осіб, які опинилися в новому соціальному середовищі, та виконують низку функцій, спрямованих на стабілізацію їх становища, зменшення психосоціального напруження і створення умов для повноцінної інтеграції у суспільство [18, с. 39].

Слід зазначити, що робота соціального працівника з мігрантами відбувається на перетині різних сфер: правової, психологічної, інформаційної, освітньої та трудової. Комплексність проблем, з якими стикаються мігранти, вимагає від фахівця міждисциплінарного підходу, гнучкості, культурної обізнаності та емоційної стійкості [19, с. 49].

Основні завдання соціального працівника у сфері допомоги мігрантам включають:

- первинну оцінку потреб особи, її життєвих обставин, рівня стресу, доступу до базових послуг [18, с. 40];
- інформування мігрантів щодо їх прав, порядку легалізації, процедур звернення за допомогою [20, с. 91];
- сприяння в оформленні документів, реєстрації в органах влади, отриманні соціального статусу [16, с. 108];
- організацію індивідуального плану соціального супроводу, включно з підбором відповідних послуг;
- координацію з іншими службами: медичними, освітніми, юридичними, центрами зайнятості, громадськими організаціями [19, с. 51].

Слід підкреслити, що соціальний працівник відіграє провідну роль не лише як консультант або посередник, але й як адвокат інтересів мігрантів, який відстоює право особи на гідне життя, захист і доступ до ресурсів у приймаючому суспільстві [15, с. 7].

Основні напрями практичної роботи соціального працівника включають:

1. Психологічна підтримка. Надання допомоги у подоланні посттравматичного стресу, тривожних станів, переживання втрати дому або близьких. У таких випадках фахівець застосовує методики кризового втручання, активного слухання, мотиваційного консультування [18, с. 42].

2. Правова допомога. Орієнтація у чинному законодавстві, супровід при поданні документів, роз'яснення правових процедур. Для осіб, які прибули з окупованих територій, це є критично важливим елементом підтримки [20, с. 94].

3. Допомога з працевлаштуванням. Соціальний працівник сприяє складанню резюме, налагодженню контактів із роботодавцями, запису на курси перекваліфікації, підготовці до співбесіди. Це особливо актуально для осіб, професійна кваліфікація яких не визнається в новій країні [16, с. 110].

4. Підтримка в організації побуту. Допомога з пошуком житла, оформленням допомоги, влаштуванням дітей до закладів освіти, доступом до медичних послуг. Цей напрям є ключовим на початковому етапі адаптації [18, с. 41].

5. Посередництво у взаємодії з громадами. Соціальний працівник сприяє налагодженню контактів мігрантів із місцевими жителями, участі у громадських заходах, освітніх чи інтеграційних програмах. Це допомагає подолати культурні бар'єри та запобігти відчуженню [19, с. 52].

Варто також враховувати специфіку роботи соціального працівника з різними категоріями мігрантів – особами похилого віку, дітьми, людьми з інвалідністю, самотніми матерями. Кожна з цих груп потребує

індивідуального підходу, що вимагає високої професійної підготовки та емпатії.

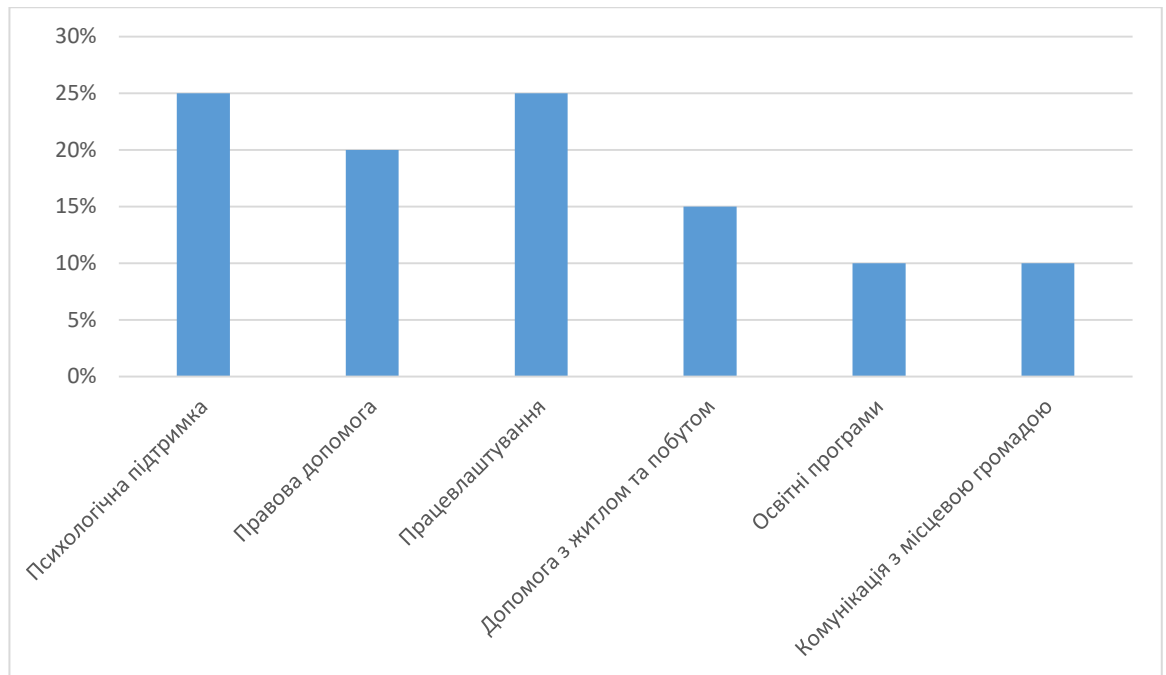

Рис 2.1. Основні напрями роботи соціального працівника з мігрантами

Ефективна робота з мігрантами потребує від соціального працівника не лише загальних знань у галузі соціального забезпечення, а й специфічних компетенцій, які дозволяють розуміти правовий статус мігранта, культурні особливості його походження, можливі психотравмуючі обставини переміщення. Згідно з рекомендаціями Міжнародної федерації соціальних працівників, діяльність у сфері підтримки мігрантів повинна базуватися на принципах поваги до культурної різноманітності, активного залучення, професійної етики та безперервного навчання [17, с. 4].

Слід зазначити, що ключовими професійними компетенціями соціального працівника у роботі з мігрантами є:

- знання чинного законодавства щодо іноземців, статусу тимчасового захисту, прав внутрішньо переміщених осіб;
- уміння працювати з травмованими особами, володіння основами кризового консультування та психоемоційної підтримки;
- культурна чутливість — здатність працювати без упереджень, з розумінням традицій, цінностей і специфіки культури мігранта;

- комунікаційні навички, зокрема вміння налагодити діалог через перекладачів або за допомогою невербальних засобів спілкування;
- здатність до міжвідомчої співпраці — координація з юристами, педагогами, лікарями, працівниками служби зайнятості [18, с. 43].

У практиці українських вищих навчальних закладів, які готують фахівців із соціальної роботи, тематичні модулі з підтримки мігрантів і ВПО почали активно впроваджуватись після 2014 року. Проте, як свідчать дослідження, підготовка залишається фрагментарною й потребує більшої орієнтації на міжкультурну компетентність та практичні кейси [19, с. 50].

У рамках національного досвіду варто навести приклад мобільних бригад соціальних працівників, які функціонують при Центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Після початку повномасштабної війни у 2022 році такі фахівці надавали виїзну допомогу внутрішньо переміщеним особам у тимчасових пунктах проживання — допомагаючи з реєстрацією, видачею гуманітарної допомоги, консультуванням щодо працевлаштування та навчання [20, с. 97].

Таблиця 2.1.

Порівняння ролі соціального працівника в Україні, Польщі та Німеччині

Країна	Основні функції соціального працівника	Особливості системи
Україна	Реєстрація ВПО, організація гуманітарної допомоги, супровід у соцслужбах	Мобільні бригади, нестабільне фінансування, часткова децентралізація
Польща	Надання соціальної допомоги, доступ до послуг, переклад, адаптаційні консультації	Інституційна підтримка на рівні гміни, співпраця з НУО
Німеччина	Супровід на всіх етапах адаптації, правова допомога, участь в інтеграційних курсах	Постійна інтеграція в мультидисциплінарні команди

У Польщі, де після 2022 року знайшли прихисток мільйони українців, роль соціального працівника чітко прописана в системі гміни (муніципального самоврядування). Працівники соціальних центрів

(Ośrodek Pomocy Społecznej) надають послуги згідно з індивідуальними планами підтримки. Окрім базової соціальної допомоги, фахівці допомагають в оформленні страхування, пошуку житла, доступу до освіти та реабілітації [21, с. 4].

У Німеччині зразковим прикладом є модель соціального посередництва (Sozialberatung), що передбачає постійний супровід мігрантів у рамках інтеграційних курсів. Соціальний працівник у цій моделі — не просто консультант, а фахівець, який веде людину через усі етапи — від надання статусу до працевлаштування. Особливу увагу приділяють вивченню мови, інтеграційним семінарам, розширенню контактів мігранта із громадою [22, с. 63].

Таким чином, міжнародний досвід демонструє ефективність моделі, у якій соціальний працівник має чіткі повноваження, високу професійну підготовку, а його діяльність інтегрована в міжсекторну систему допомоги. Український контекст показує готовність до застосування подібних підходів, проте потребує розбудови системи підготовки кадрів та підтримки з боку держави.

2.2. Методи та підходи соціальної роботи з мігрантами

Громадські волонтерські організації виступають партнерами територіальних громад. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» недержавний сектор є одним із суб'єктів надання соціальних послуг і в такий складний для країни час волонтери – це окремий благодійний полк: вони збирають і доставляють одяг, ліки та продукти харчування для найбільш незахищених верств населення; організувати та розселити біженців; надавати допомогу військовослужбовцям та їх сім'ям; полегшити пересування потерпілих; забезпечують усіх необхідним фронтом: забезпечують москітними сітками, харчами, військовим одягом, медикаментами, спорядженням тощо [50].

На основі визначення принципів освіти класичної педагогіки та принципів соціальної роботи вітчизняні вчені сформулювали принципи соціальної та педагогічної діяльності у вигляді системи, яка включає чотири групи принципів: суспільно-політичні, психолого-педагогічні, організаційні та конкретні.

I. До суспільно-політичних принципів відносять :

- принцип законності та прав людини полягає у наданні державі та відповідних соціальних інститутів реалізації положень документів, що стосуються прав людини;
- принцип державного підходу до завдань, що виконуються в соціальній педагогічній діяльності, підкреслює активну роль держави у формулюванні пріоритетних завдань та організації соціальної освіти;
- принцип зв'язку змісту та форм соціальної та педагогічної діяльності з конкретними умовами життя індивідуальної чи соціальної групи має на меті організувати допомогу та підтримку клієнтам, обумовлених соціально-економічними, соціально-політичними та соціокультурними умовами макро та мікросередовище об'єктної соціальної та педагогічної діяльності.

II. Психологічні та педагогічні принципи підкреслюють пріоритет особистості в соціальній та педагогічній діяльності:

- принцип направлення самореалізації дітей та молодих людей у всіх сферах їхнього життя забезпечує впровадження соціальної освіти як створення умов для саморозвитку особистості у трьох автономних та в той же час взаємопов'язаних областях: освіта, організація соціального досвіду завдяки участі особистості у заходах неформальні групи, індивідуальна допомога;
- принцип диференційованих та індивідуальних підходів полягає в тому, що життєві проблеми та потреби клієнта слід відповідати на певну групу таких явищ і, виходячи з цього, вибрати технології соціальної та педагогічної роботи, враховуючи індивідуальні характеристики особистості;

– принцип цілеспрямованості заснований на тому, що соціальний вихователь повинен цілеспрямовано досягти професійної мети, впливаючи на свідомість, почуття, волю, дії людей. Неможливо вирішити проблему, не доводячи цю справу до кінця, оскільки в цьому випадку мета соціальної роботи не може бути повністю реалізована;

– принцип систематичності вимагає єдності форм, засобів, прийомів вирішення різних професійних проблем. Ефективність цієї роботи забезпечується послідовністю та мінливістю технологій, які повинні бути тісно пов'язані. Цей принцип заперечує епізодизм, фрагментацію, хаотичні при роботі над вирішенням індивідуальних груп та соціальних проблем [48].

Таблиця 2.1.

Етапи роботи з мігрантами

Етап роботи	Зміст роботи
1. Формування банку даних про вимушених переселенців та їх сімей	Здійснюється спільно із службами охорони здоров'я, соціального захисту та ін.; у цілісний банк даних включається інформація про кожного члена сім'ї, можуть бути направлені запити в служби та організації попереднього місця перебування сім'ї. Основними методами роботи є аналіз документів, складання банку даних.
2. Діагностика проблем	Вивчення індивідуальних особливостей кожного члена сім'ї, з'ясування її інтересів і потреб, труднощів й проблем, визначення її причини, відслідковує джерела їх виникнення, досліджує умови і особливості взаємин у мікросередовищі життєдіяльності. За потреби – надання термінової допомоги (захист, надання притулку). Методи роботи: консультування, інтерв'ю, бесіда, сімейна терапія та ін. Надання інформації про установи, які займаються вирішення таких проблем
3. Розробка програми соціально-педагогічної роботи із сім'єю	За результатами діагностики визначається сутність першочергових потреб, добираються ефективні та посильні психолого-педагогічні, соціальні засоби для вирішення проблем або хоча б мінімізації негативних наслідків. Методи роботи: соціально-педагогічний супровід, патронаж, консультування (індивідуальне або/та групове), техніки сімейної терапії, профілактична робота, надання підтримки, соціального захисту, допомога сім'ї у налагодженні їх дозвільної діяльності, організація груп взаємодопомоги
4. Забезпечення умов реалізації програми	Здійснюється розподіл відповідальності між усіма учасниками програми. Соціальний педагог виконує роль координатора, організовує реалізацію програми, відслідковує результати, інформує про її виконання. Методи роботи:

	консультування, телефоннеконсультування, бесіда, контроль
5. Завершення програми	Аналіз роботи соціального педагога та характеристика рівня життя клієнтів. Здійснення вихідної діагностики. Вимушені переселенці самостійно можуть вирішувати деяк питання, але при потребі звертатися за допомогою

Сучасна практика соціальної роботи з мігрантами ґрунтується на комплексних і гуманістичних підходах, які поєднують індивідуалізований супровід, культурну чутливість і міжвідомчу взаємодію.

Одним із найперспективніших інструментів є модель «casemanagement» – управління випадком. Це цілеспрямований супровід конкретної особи або родини, в межах якого соціальний працівник:

- оцінює потреби клієнта;
- розробляє індивідуальний план підтримки;
- координує залучення різних установ (соціальні служби, школи, медичні установи, правові центри);
- контролює прогрес і коригує дії відповідно до змін у ситуації [15, с. 8].

Важливим компонентом є впровадження інтеграційних програм, які реалізуються на рівні громади. У Польщі такі програми фінансуються частково з бюджету гміни, частково – міжнародними фондами, і передбачають курси польської мови, професійну орієнтацію, адаптаційні тренінги [21, с. 5].

У Німеччині діють інтеграційні курси, які включають вивчення мови, ознайомлення з місцевим законодавством, культурними нормами та історією країни. Також у рамках соціальної роботи активно використовуються наставницькі моделі – коли соціальний працівник або волонтер регулярно супроводжує конкретного мігранта, допомагаючи йому в побутових ситуаціях і прийнятті рішень [22, с. 64].

Ще одним підходом є культурно-чутливі методи соціальної роботи, які передбачають:

- усвідомлення власних упереджень та толерантну поведінку;
- використання міжкультурних модераторів або перекладачів;
- залучення представників етнічних спільнот до процесу надання допомоги;
- адаптацію форм подання інформації до культурних особливостей клієнта [17, с. 5].

Застосування культурно-чутливих підходів дозволяє мінімізувати ризики непорозуміння, знизити напругу у взаємодії та сприяти більш глибокому включенню мігрантів у нове соціальне середовище.

Окремо слід зазначити, що після початку повномасштабної війни в Україні у 2022 році Міжнародна організація з міграції (МОМ) розгорнула масштабну гуманітарну операцію, спрямовану на підтримку внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та біженців. Програма підтримки інтеграції (IntegrationSupportProgram) стала ключовим компонентом цієї діяльності, охоплюючи широкий спектр послуг:

- надання тимчасового житла та гуманітарної допомоги;
- психосоціальну підтримку;
- професійне навчання та перекваліфікацію;
- підтримку у працевлаштуванні та започаткуванні власної справи.

У сучасній практиці соціальної роботи значну роль відіграють реальні програми, що реалізуються міжнародними організаціями та державними інституціями з метою підтримки осіб, які були змушені залишити звичне середовище. Особливу увагу привертають інтеграційні ініціативи, які забезпечують комплексне реагування на потреби мігрантів — від базового захисту до довготривалої підтримки.

Серед найбільш дієвих прикладів вирізняється IntegrationSupportProgram, впроваджена Міжнародною організацією з

міграції (МОМ) після 2022 року. Програма охоплює широкий спектр напрямів — організація тимчасового житла, психосоціальна допомога, підтримка в навчанні, доступ до ринку праці та залучення до підприємницької діяльності. Протягом двох років понад 6,5 мільйонів осіб в Україні та країнах Європи скористалися різними компонентами ініціативи [18, с. 47].

У структурі національної відповіді на кризу переміщення було сформовано низку практик, які орієнтовані на інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у нові громади. Зокрема, програма “єПідтримка” дозволила профінансувати базові потреби сімей, що переїхали з тимчасово окупованих територій. Окремо функціонують інтеграційні хаби, що забезпечують консультації, інформаційно-правову допомогу, навчальні курси й заходи для соціалізації.

У 2023 році понад 150 тисяч ВПО долучилися до державних та партнерських програм професійної перепідготовки. Найбільш активними напрямами стали технічні спеціальності, цифрові навички, робітничі професії, доглядова діяльність [19, с. 54]. За оцінками громадських організацій, близько 72% осіб, які пройшли перекваліфікацію, змогли інтегруватися у місцеве економічне середовище протягом перших 6 місяців.

Окремі громади — зокрема у західних та центральних областях — започаткували ініціативи, що включають наставництво, культурну адаптацію, мовну підтримку, елементи психосоціальної реабілітації. За прикладом європейських підходів, фокус поступово зміщується від одноразової допомоги до формування сталих механізмів інтеграції та самозабезпечення.

Ініціативи МОМ, ООН, УВКБ та громадських платформ демонструють ефективність моделі міжвідомчої співпраці, коли соціальні працівники, юристи, освітяни й психологи координують дії на рівні конкретної людини. Успішне функціонування таких програм свідчить про актуальність багаторівневої підтримки, що поєднує гуманітарну реакцію з довгостроковими інструментами розвитку.

2.3. Взаємодія державних і громадських організацій у процесі адаптації мігрантів

Організація системної підтримки мігрантів неможлива без ефективної взаємодії державних структур та громадського сектору. Саме на стику публічного управління та громадських ініціатив формується середовище, у якому особа, що зазнала вимушеного переміщення, отримує доступ до соціального захисту, правової підтримки, житлових і трудових ресурсів. Співпраця цих секторів визначає якість інтеграційної політики в цілому.

Науковий аналіз підтверджує, що стале партнерство між державними інституціями та недержавними організаціями є ключовим фактором ефективної адаптації мігрантів. Як зазначає І.В. Іванюк, ефективна міграційна політика потребує не лише централізованого управління, а й широкого залучення громадськості, яка безпосередньо взаємодіє з уразливими категоріями населення [26, с. 77].

На думку Боярчук Ю.М., саме громадські організації формують "соціальний міст" між владою та мігрантом. Їх участь забезпечує неформальну, але часто більш гнучку та дієву допомогу — зокрема у кризових ситуаціях або в громадах, де бракує державних ресурсів [28, с. 133].

Своєю чергою, Дуброва С.Ю. наголошує, що у практиці роботи з внутрішньо переміщеними особами після 2014 року було створено позитивний прецедент співпраці між державою, волонтерами та міжнародними фондами. Вона підкреслює, що саме такі моделі дозволяють створювати комплексні програми, які враховують не лише матеріальні, а й емоційні, психологічні, ідентифікаційні потреби мігрантів [27, с. 119].

Іншу важливу думку висловлює науковець Н.Я. Князева, яка вважає, що взаємодія державних і громадських структур має базуватись на принципах додатковості, прозорості та взаємної відповідальності. Такий підхід дозволяє не дублювати функції, а раціонально розподіляти ресурси, підвищуючи якість послуг [31, с. 61].

Слід зазначити, що в Україні діє низка державних органів, які реалізують політику у сфері захисту прав мігрантів та внутрішньо переміщених осіб:

1. Державна міграційна служба України (ДМС) відповідає за реалізацію міграційної політики, надання статусу біженця, оформлення посвідок на проживання, ведення реєстрів та контроль за дотриманням міграційного законодавства [25, с. 6];

2. Міністерство соціальної політики України координує надання соціальної допомоги та забезпечує реалізацію програм підтримки ВПО;

3. Центри надання адміністративних послуг (ЦНАПи) здійснюють реєстрацію місця проживання, надають інформаційні послуги та видають довідки, необхідні для отримання статусу тимчасового захисту;

4. Державна служба зайнятості проводить реєстрацію у статусі безробітного, організовує професійне навчання, сприяє працевлаштуванню мігрантів [26, с. 77].

Розглянемо проєкти підтримки зі сторони волонтерів.

Саме волонтери у 2014 році чи не першими почали обслуговувати внутрішньо переміщених осіб зі сходу України. Згідно з результатами дослідження «ВПО та приймаюча громада», 40% отримали підтримку від волонтерів. 76% місцевих мешканців знають про діяльність волонтерів з підтримки внутрішньо переміщених осіб. Більшість (43%) вважають, що вони не повинні замінювати державну допомогу.

Основними напрямками волонтерської допомоги були:

1. Допомога продуктами харчування та товарами народного споживання, допомогу отримали 87% респондентів;
2. Інформація та консультації – 35%;
3. Забезпечення житлом -23%;
4. Психологічна реабілітація – 20%;
5. Пошук/влаштування на роботу – 16%.

Деякі з них отримали фінансову підтримку від міжнародних донорів або стали керуючими партнерами міжнародних організацій. Серед них можна відзначити такі організації, як «Карітас-Україна», «Спільнота волонтерів», «Відновлення Сходу», «Восток SOS», «Крим SOS», «Донбас SOS», ГО «Станція Харків» та Координація ВПО. Центр «ДопомогаДніпру», «Кримськадіаспора», «Дімдрузів», «СхіднийКиївДопомога», Рада громадських ініціатив, ChirikiliRomaniWomen'sFund, ГО Переселенець, Благодійний фонд «Зена», Волонтерський рух Буковини, Київ - SOS, лікарня Майдана, Центр вільної зайнятості людей, Рада громадських ініціатив, які спрямували свої зусилля на гуманітарну допомогу та інтеграцію внутрішньо переміщених осіб. Ці організації різною мірою беруть участь у наданні консультаційних послуг ВПО, розподілі гуманітарної допомоги та розробці державної політики щодо ВПО.

Таблиця 2.2.

Приклади успішних партнерств між Міністерством соціальної політики
та громадськими організаціями

№	Назва програми/проєкту	Партнерська організація	Основні напрямки діяльності	Результати/досягнення
1	Програма підтримки інтеграції	Міжнародна організація з міграції (МОМ)	Надання тимчасового житла, психосоціальна підтримка, професійне навчання, сприяння у працевлаштуванні	Понад 6,5 млн осіб отримали допомогу у період з 2022 по 2024 роки
2	Правова допомога ВПО	ГО "Право на захист"	Консультавання з правових питань, допомога у відновленні документів, представництво інтересів у суді	Тисячі ВПО отримали правову допомогу та захист своїх прав
3	Соціальна підтримка ВПО	ГО "Карітас України"	Надання гуманітарної допомоги, організація центрів денного перебування, тренінги з розвитку	Створено мережу центрів підтримки ВПО у різних регіонах України

			навичок	
--	--	--	---------	--

Таким чином, успішна адаптація мігрантів вимагає не лише зусиль державних структур, а й активної, скоординованої участі громадських та волонтерських організацій. Саме завдяки спільним проєктам, партнерствам та підписаним меморандумам вдається забезпечити комплексну підтримку осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах. Такий підхід дозволяє поєднати інституційну стабільність держави з гнучкістю та мобільністю громадського сектору, що суттєво підвищує ефективність інтеграційної політики та сприяє формуванню стійкого соціального середовища для мігрантів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Таким чином, результати аналізу дозволяють стверджувати, що соціальна робота відіграє ключову роль у процесі адаптації та інтеграції мігрантів у нове соціальне середовище. Саме соціальні працівники виступають посередниками між особою та системою підтримки, координують доступ до послуг, надають емоційну, правову, побутову допомогу, активно долучаються до міжвідомчої співпраці. Їх діяльність є основою для формування індивідуального маршруту інтеграції, особливо для найбільш уразливих категорій — дітей, жінок, людей похилого віку.

Окремого значення набуває міжсекторальна взаємодія між державними інституціями, неурядовими організаціями, волонтерськими ініціативами та міжнародними партнерами. Співпраця в межах партнерських проєктів, меморандумів, інтеграційних центрів та мобільних бригад дозволяє ефективно реагувати на запити мігрантів і забезпечувати не лише базову допомогу, а й довготривале включення до громади.

Сучасна практика демонструє ефективність таких підходів, як індивідуальний соціальний супровід (casemanagement), культурно-чутливі методи роботи, наставництво, інтеграційні курси та професійна перекваліфікація. Міжнародний досвід Польщі та Німеччини, а також успішні українські ініціативи у співпраці з МОМ, «Карітасом» чи ГО «Право на захист» підтверджують, що впровадження системного, комплексного підходу сприяє не лише адаптації окремих осіб, а й стабільності приймаючих громад у цілому.

РОЗДІЛ 3.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ АДАПТАЦІЇ МІГРАНТІВ

3.1. Аналіз практичних кейсів соціальної роботи з мігрантами

Станом на грудень 2024 року, за оцінками УВКБ ООН загальна кількість зареєстрованих українських воєнних мігрантів з різним статусом захисту, які перебувають за кордоном, склала 6,48 млн. осіб. З них 6,004 млн. - перебувають у Європі, в тому числі 1,25 млн. осіб у Росії та Білорусі (добровільно або депортовані), з них у Білорусі – 40 тис. осіб. За межами Європи, переважно в США та Канаді, перебуває 475,6 тис. осіб (див. табл. 1). Ця оцінка включає українців, які подали заявку на притулок як біженці, особи з тимчасовим захистом, або інші подібні статуси.

Кейс 1. Інтеграція української біженки Наталії в Польщі через центр підтримки біженців (2022–2023 рр.) [29].

У 2022 році, після початку повномасштабної війни в Україні, Наталія, вчителька англійської мови та перекладачка з південно-східної України, була змушена залишити свою домівку разом із матір'ю та 5-річним сином Павлом, який має особливі потреби. Їхнє рідне місто опинилося під російською окупацією, що змусило родину шукати притулку в Польщі.

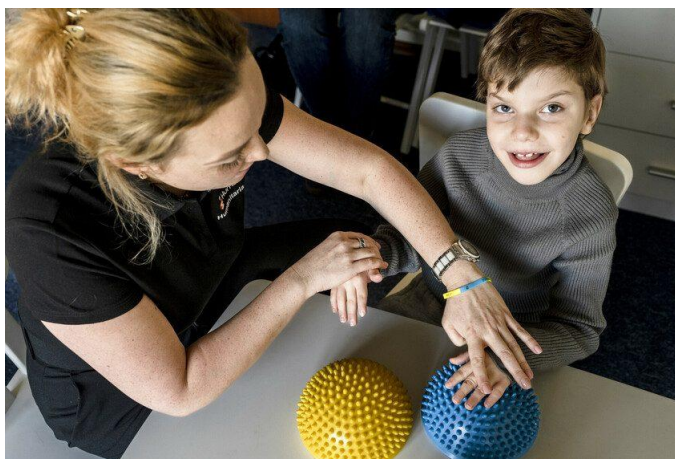

Рис 3.1. Павло, 5 років, працює з логопедом¹.

Після прибуття до Польщі Наталія звернулася до центру підтримки біженців у Варшаві, організованого міжнародною гуманітарною організацією

¹Plan International. (2023). *Children and mothers from Ukraine make the most of new opportunities in Poland.*

PlanInternational. Центр надавав комплексну допомогу біженцям, включаючи психологічну підтримку, мовні курси, професійне навчання та допомогу в працевлаштуванні.

Особливу увагу було приділено сину Наталії, Павлу, який мав затримку мовного розвитку. У центрі хлопчик отримав доступ до логопедичних занять, що сприяло покращенню його мовних навичок. Наталія зазначила:

"Павло почав говорити лише у 4 роки. Він працював із логопедом в Україні, але все припинилося, коли почалася війна. Звичайне життя просто зникло."

Крім того, Наталія брала участь у професійних курсах, які дозволили їй адаптувати свої навички до польського ринку праці. Завдяки підтримці центру вона змогла знайти роботу за фахом, що сприяло її економічній незалежності та інтеграції в нове суспільство.

Цей кейс демонструє ефективність комплексного підходу до інтеграції біженців, який включає психологічну підтримку, професійне навчання та допомогу в працевлаштуванні. Особливо важливою є увага до потреб дітей з особливими потребами, що сприяє їхній успішній адаптації.

Застосування індивідуального підходу до кожного біженця, врахування їхніх професійних навичок та надання можливостей для їхнього розвитку є ключовими факторами успішної інтеграції.

Кейс 2. Інтеграція української біженки Інни Блахонравіної в Німеччині через місцеві ініціативи (2022–2023 рр.) [30]

У червні 2022 року Інна Блахонравіна разом із двома доньками, Сашею та Олівією, втекла з Києва до Німеччини, рятуючись від російського вторгнення. Її чоловік, Максим, залишився в Україні, щоб допомагати в обороні країни. Після прибуття до міста Ладенбург, Інна та її діти отримали підтримку від місцевої громади та гуманітарних організацій.

Міська рада Ладенбурга надала українським біженцям доступ до громадських центрів, де проводилися культурні заходи, мовні курси та психологічна підтримка. Інна активно брала участь у цих заходах, зокрема

вивчала німецьку мову та допомагала іншим біженцям адаптуватися до нового середовища. Її доньки відвідували місцеву школу та брали участь у спортивних секціях.

Рис 3.2. Інна Блахонравіна разом із двома доньками².

Завдяки підтримці місцевих волонтерів, Інна отримала доступ до бібліотеки університету в Мангаймі, де вона брала книги для самостійного навчання. Також вона організувала розклад занять для себе та своїх дітей, включаючи онлайн-уроки та зустрічі з місцевими жителями для практики мови.

Цей кейс ілюструє ефективність інтеграційних заходів на місцевому рівні, де поєднуються зусилля муніципалітету, громадських організацій та самих біженців для успішної адаптації до нового життя.

Досвід Інни Блахонравіної демонструє важливість комплексного підходу до інтеграції біженців, який включає:

- доступ до курсів німецької мови та можливість практики з носіями мови.
- використання університетських бібліотек та онлайн-ресурсів для самостійного навчання.
- участь у культурних заходах та взаємодія з місцевою громадою.

²A Ukrainian Refugee's Fight to Save the Family She Left Behind. *The New Yorker*. Retrieved

Цей кейс підкреслює, що активна участь біженців у власній інтеграції, за підтримки місцевих структур, сприяє швидшій адаптації та відновленню нормального життя в новій країні.

Обидва кейси демонструють ефективність локальних програм інтеграції мігрантів, однак різняться акцентами та форматами підтримки. У першому випадку (Польща, Наталія), основну роль відіграв інституційний підхід — підтримка з боку міжнародної гуманітарної організації та соціального працівника в рамках муніципальної структури. Другий кейс (Німеччина, Інна) акцентує на громадському ресурсі та самозалученні біженки — успішна адаптація була забезпечена через ініціативність самої мігрантки, підтримку волонтерів та освітні інституції.

Таблиця 3.1.

Порівняльна характеристика кейсів соціального супроводу українських мігрантів

Критерій	Кейс 1. Польща (Наталія)	Кейс 2. Німеччина (Інна)
Країна прийому	Польща (Варшава)	Німеччина (Ладенбург)
Склад родини	Жінка, 1 дитина з особливими потребами, мати	Жінка, 2 доньки
Вік дитини/дітей	5 років	8 та 12 років
Головний запит	Психологічна та логопедична підтримка, працевлаштування	Адаптація дітей, освітній доступ, соціалізація
Основна форма підтримки	Інституційна допомога через центр для біженців	Локальна ініціатива, волонтери, освітній простір
Роль соціального працівника	Ведення case management, індивідуальний супровід	Координація з місцевими структурами, непряма участь
Ключові інституції	Plan International, логопеди, курси працевлаштування	Міська рада, бібліотека, школа, волонтери
Результати адаптації	Робота за фахом, дитина отримує логопедичну підтримку	Участь у громадському житті, освітній розвиток дітей
Психоемоційний ефект	Зниження тривожності, стабілізація ситуації	Підвищення впевненості, створення нового соціального кола
Модель інтеграції	Професійний соціальний супровід (вертикальний формат)	Громадська підтримка + самоорганізація (горизонтальний формат)

Отже, у обох прикладах важливими стали: доступ до мовної освіти, участь у культурних заходах, інституційна співпраця та фокус на потреби

дітей. Однак, у першому випадку більше застосовано метод casemanagement, тоді як у другому — стратегія соціального залучення та горизонтальної інтеграції через громаду.

3.2. Дослідження ефективності програм соціальної інтеграції мігрантів

Після початку повномасштабної війни в Україні у 2022 році питання адаптації внутрішньо переміщених осіб та інших категорій мігрантів постало як одне з пріоритетних у гуманітарній та соціальній політиці держави. У відповідь на виклики, пов'язані з масштабними переміщеннями населення, Міжнародна організація з міграції (МОМ) реалізувала в Україні Програму підтримки інтеграції (IntegrationSupportProgram) [31], яка охоплює період 2022–2024 років і впроваджується на всій території країни, зокрема в Києві, Львові, Вінниці, Дніпрі та інших регіонах.

Основною метою програми є забезпечення комплексної підтримки осіб, які постраждали внаслідок конфлікту, задля їх успішної адаптації до нових соціально-економічних умов проживання. Програма охоплює широкий спектр інтеграційних заходів, серед яких:

- проведення індивідуальних та групових консультацій, кризове консультування;
- надання тимчасового або довгострокового притулку в партнерстві з місцевими громадами та комунальними підприємствами;
- допомога в пошуку роботи, організація ярмарків вакансій, співпраця з центрами зайнятості;
- курси перекваліфікації, тренінги для дорослих, особливо жінок і молоді;
- допомога з відновленням документів, реєстрацією місця проживання, отриманням соціальних пільг [31].

Програма реалізується у тісній співпраці з органами державної влади, зокрема Центрами надання адміністративних послуг (ЦНАП), управліннями соціального захисту, освітніми закладами та місцевими неурядовими

організаціями. Однією з ключових форм реалізації стали так звані інтеграційні хаби, що функціонують у громадах і поєднують адміністративну, правову, психологічну та побутову допомогу в одному просторі.

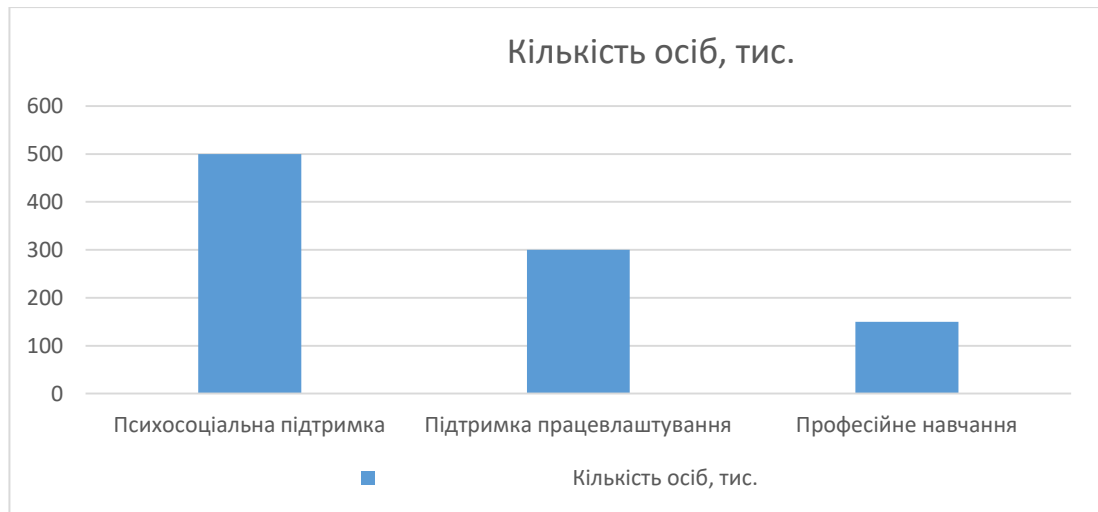

Рис 3.1. Охоплення Програми МОМ в Україні за напрямками допомоги у 2022–2023 роках (тис. осіб)[31]

За офіційними даними МОМ, лише за період з лютого 2022 року по грудень 2023 року понад 6,5 мільйона осіб в Україні та за її межами отримали допомогу в межах програми. Згідно зі звітом організації, понад 150 тисяч осіб скористалися програмами профнавчання, понад 300 тисяч отримали підтримку для працевлаштування, а більш ніж 500 тисяч були охоплені консультаційною та психосоціальною підтримкою [iom.int, 2023].

Серед особливостей програми варто відзначити:

- міжвідомчий формат реалізації, який передбачає залучення як державних, так і місцевих інституцій, громадських організацій, міжнародних фондів;
- фокус на гендерну чутливість та захист вразливих груп (жінки, діти, особи з інвалідністю);
- гнучкість і мобільність ресурсів, що дозволяє адаптувати допомогу до конкретного регіону, громади або ситуації [31].

Успішний досвід реалізації інтеграційної програми MOM в Україні має значення не лише на національному рівні, а й у контексті порівняння з міжнародними підходами до підтримки мігрантів. Особливо цінним є вивчення практик країн, які прийняли значну кількість українських біженців, зокрема Польщі, де реалізуються численні локальні програми з адаптації новоприбулих.

Однією з найбільш показових моделей є діяльність соціальних центрів допомоги OPS, які функціонують у межах муніципального управління та забезпечують широке охоплення українських мігрантів на етапі їх первинного влаштування у приймаючому середовищі. Варто розглянути приклад реалізації цієї програми в містах Варшава та Люблін.

Після початку війни в Україні у 2022 році Польща стала одним із ключових центрів прийому українських біженців. У відповідь на міграційну кризу місцевісамоврядування — зокрема у Варшаві, Любліні, Кракові, Гданську — запустили інтеграційні ініціативи на базі **Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS)**. Ці центри координуються муніципалітетами та отримують фінансування з державного бюджету Польщі та фондів Європейського Союзу.

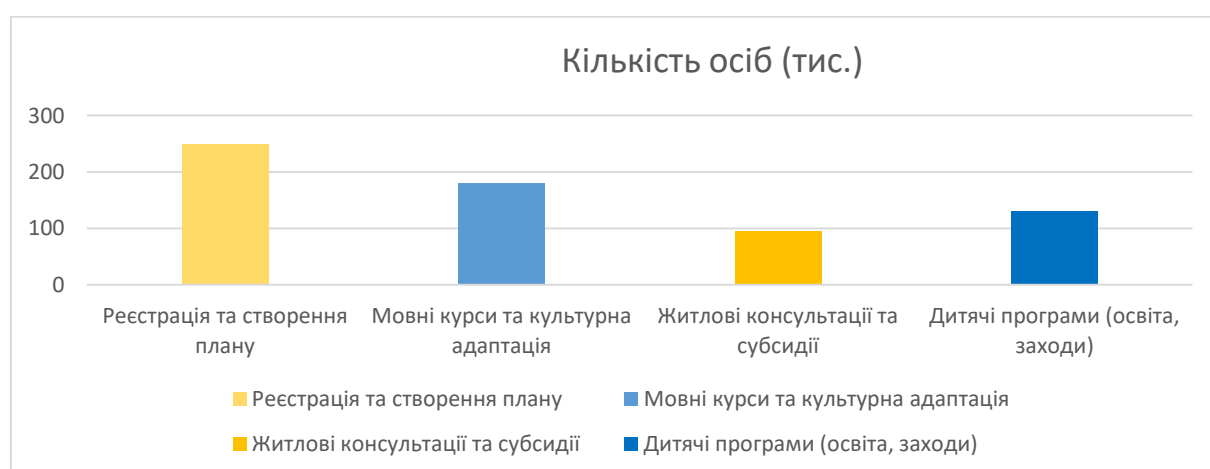

Рис 3.2. Охоплення українських біженців польською програмою OPS за напрямками допомоги (2023–2025 роки) [32]³.

Програма реалізується як перший рівень допомоги біженцям та охоплює основні напрями:

- реєстрація та оформлення документів, включно з отриманням номера PESEL, який відкриває доступ до медичних, освітніх та фінансових послуг;
- розробка індивідуального плану інтеграції (відповідно до моделі "ІПП" – *indywidualny program integracji*), який узгоджується між біженцем і працівником OPS;
- мовні курси польської мови, орієнтаційні тренінги з культури, законодавства, побуту;
- житлові консультації та субсидії на оренду, зокрема через ваучери або соціальне житло;
- дитячі заходи, включаючи доступ до шкіл, інтеграційні табори, адаптаційні зустрічі з психологами та педагогами [32].

За даними муніципалітету Варшави, понад 80% українських біженців були включені до системи OPS протягом перших 30 днів після прибуття. Загалом у 2022–2023 роках до участі в програмах у Варшаві долучилося понад 250 тисяч осіб, серед яких більше 60% - жінки з дітьми.

З метою доповнення аналізу практик соціальної інтеграції мігрантів, доцільно врахувати результати соціологічних опитувань, які відображають суб'єктивне сприйняття ефективності програм з боку самих біженців.

Слід зазначити оцінку підтримки OPS за результатами опитувань.

Згідно з дослідженням PlanInternational у 2023 році, українським біженцям, які перебували в Польщі, було запропоновано оцінити доступність базових послуг. Серед питань були:

«Чи мали Ви доступ до психологічної підтримки?

Так – 19%

³Urząd Miasta Stołecznego Warszawy. Pomoc dla obywateli Ukrainy. Warszawa, 2023.

Ні – 74%

«Чи брали Ви участь у курсах польської мови?»

Так – 37%

Ні – 63%

«Яким є Ваш загальний рівень задоволеності умовами інтеграції в Польщі?»

Високий або помірний рівень – 66%

Низький або відсутній – 34%

Ці дані вказують на достатньо високу початкову включеність біженців до соціальної підтримки, однак водночас — на суттєві обмеження у доступі до психологічної допомоги, що особливо важливо для осіб із травматичним досвідом

Проте з огляду на зміст, програма характеризується високим рівнем культурної чутливості — у багатьох OPS працюють україномовні консультанти, психологи, соціальні працівники. Також існують партнерські домовленості між OPS і НУО (наприклад, Fundacja Ocalenie), що розширює спектр послуг [33].

Наступним слід розглянути модель соціальної інтеграції українських мігрантів, що реалізується в Німеччині, зокрема на базі програм соціального консультування у великих містах — Гамбурзі, Мюнхені та Франкфурті. Цей приклад є показовим з точки зору поєднання інституційної підтримки, міжсекторальної співпраці та професійного соціального супроводу/

У відповідь на масовий притік українських біженців у 2022 році, уряд Німеччини у співпраці з муніципальними установами та благодійними організаціями (Caritas, Diakonie, Johanniter тощо) активізував систему інтеграційного консультування для осіб тимчасовим захистом. Програма «Sozialberatung für Geflüchtete» є частиною загальної моделі інтеграційної політики Німеччини, спрямованої на індивідуалізований підхід до кожного біженця.

Соціальні працівники в межах цієї програми проводять:

- індивідуальні консультації щодо соціальних прав, житла, освіти, доступу до медицини;
- створення інтеграційного плану із визначенням коротко- та довгострокових цілей;
- напрям до мовних курсів, включаючи інтеграційні курси BAMF з соціально-культурною орієнтацією;
- професійне супроводження у взаємодії з органами зайнятості та місцевими навчальними структурами;
- допомогу з тимчасовим житлом, зокрема у випадках уразливих груп (жінки з дітьми, особи з інвалідністю) [34].

Таблиця 3.2.

Ключові елементи програми "Sozialberatung für Geflüchtete"
(Німеччина, 2022–2023)

№	Компонент підтримки	Характеристика реалізації
1	Соціальні консультації	Індивідуальні, з перекладачем або україномовним працівником
2	Мовна інтеграція	Безкоштовні інтеграційні курси BAMF
3	Житлова допомога	Тимчасове житло, консультації з пошуку оренди
4	Професійне орієнтування	Складання CV, направлення на курси, супровід на біржі
5	Інтеграційний план	Персоналізована стратегія інтеграції з термінами

Джерело: [35].

Програма реалізується за принципами casemanagement, де соціальний працівник є не лише консультантом, а й координатором дій біженця протягом кількох місяців. Такий підхід дозволяє зменшити адміністративний тиск на людину, яка перебуває у новому середовищі, та забезпечує безперервність інтеграційного процесу [34].

Згідно з опитуванням Інституту досліджень ринку праці (IAB, 2023), в Німеччині серед українських біженців були отримані наступні відповіді:

«Чи хочете Ви працювати в Німеччині?»

Так – 93%

Ні – 7%

«Чи змогли Ви знайти роботу протягом першого року після прибуття?»

Так – 18%

Ні – 82%

«Чи обмежують Вас у доступі до інтеграційних курсів сімейні обставини (наявність дітей тощо)?»

Так – понад 40% жінок із дітьми

Незважаючи на високу мотивацію до працевлаштування, лише незначна частина українських біженців змогла реалізувати цю потребу. Воно свідчить про бар'єри на шляху до повної інтеграції, зокрема мовні труднощі, нестачу місць у дитячих садках, а також складність процедури визнання дипломів.

Згідно зі звітом Федерального офісу з міграції та біженців (BAMF), понад 70% українських біженців, які прибули до Німеччини у 2022–2023 роках, були охоплені консультуванням в межах цієї програми [BAMF.de, 2023]. Такий рівень залучення свідчить про ефективність моделі як механізму початкової адаптації та довготривалого включення в приймаюче суспільство.

Таким чином, аналіз трьох програм — української (MOM), польської (OPS) та німецької (Sozialberatung) — свідчить про ефективність комплексного підходу до підтримки мігрантів. Усі досліджені моделі включають ключові елементи соціальної інтеграції: індивідуальне консультування, мовну та професійну адаптацію, житлову підтримку. Водночас, реалізація кожної програми відображає специфіку локального контексту: в Україні — опора на міжвідомчу взаємодію та міжнародну допомогу, у Польщі — муніципальна швидка відповідь, у Німеччині — інституційно структурований супровід на основі casemanagement.

3.3. Перспективні шляхи покращення адаптації мігрантів через соціальну роботу

Порівняльний аналіз кейсів соціального супроводу мігрантів (підпункт 3.1) та дослідження ефективності програм соціальної інтеграції в Україні,

Польщі та Німеччині (підпункт 3.2) дозволяє сформулювати низку висновків щодо переваг і недоліків існуючих практик. Встановлено, що сильними сторонами є: системність допомоги (у випадку MOM), міжвідомча координація (як у польській OPS), чітке фокусування на індивідуальних потребах біженців (у німецькій моделі casemanagement), а також наявність інтеграційних курсів і житлової підтримки.

Слід зазначити, що адання соціально-педагогічних послуг сім'ям з дітьми дозволяє досягти таких результатів:

- підвищення самооцінки дітей через успіхи в різних справах, які не мають відношення до сім'ї та навчання – участь у спортивних змаганнях, художній самодіяльності, творчості тощо.
- звільнення дітей від постійного перебування в негативній обстановці в сім'ї через організацію активного дозвілля;
- формування навичок позитивного проведення дозвілля.

Щоб змінити спосіб життя сім'ї та окремих її членів, необхідно, щоб вони вміли організовувати своє дозвілля, тому будь-яке дозвілля має бути корисним для всіх членів сім'ї» [17, 18].

Особливу увагу слід приділяти психологічній допомозі дітям із сімей померлих, яка полягає у психолого-соціально-педагогічній допомозі цим дітям, їх консультиванні та здійсненні психотерапевтичної роботи. Важливо сприяти розвитку особистісних ресурсів дитини, зменшенню вразливості щодо деструктивних впливів, розширенню форм поведінки, сприянню виходу з психотравмуючих ситуацій за допомогою психотерапевтичних впливів і психологічної корекції. Варто досліджувати та залучати можливості громади для допомоги таким сім'ям [21; 31].

Профілактична робота педагога соціальної роботи полягає у проведенні профілактичних заходів. Це можуть бути профілактичні програми навчання нових форм поведінки, розвиток стресостійкої особистості, здатної самотійно, ефективно та відповідально будувати свою життєдіяльність. Такі програми можуть включати курси розвитку комунікативних навичок,

профілактики антигромадської поведінки та формування правових знань і мають бути спрямовані на сприяння досягненню позитивних життєвих цілей [3].

Важливо розвивати здатність вимушених переселенців самостійно вирішувати проблеми та долати труднощі. А. Капська [12] виділяє такі функції соціального працівника, ефективність яких, на нашу думку, сприятиме налагодженню ефективної соціально-педагогічної діяльності з вимушеними переселенцями:

- соціально-побутова - допомога в наданні необхідної допомоги в поліпшенні житлових умов або забезпеченні житлом, організації нормальної життєдіяльності;
- соціально-медична - організація заходів з профілактики захворювань, співпраця з закладами охорони здоров'я в наданні медичної допомоги;
- соціально-педагогічна – створення сприятливих умов для соціальної адаптації, цілісного розвитку особистості, виявлення та задоволення соціокультурних потреб та інтересів у різних видах діяльності;
- соціально-психологічна – консультації, налагодження міжособистісних стосунків людей з різних соціальних інститутів, допомога в соціальній реабілітації [3].

Водночас зафіксовано певні проблемні зони, які гальмують або ускладнюють адаптаційні процеси. Серед основних недоліків: перевантаження окремих служб, недостатня кількість фахівців із соціальної роботи, фрагментарність міждержавного обміну практиками, мовні бар'єри та обмежений доступ до якісних психосоціальних послуг у сільській місцевості [4, с. 17].

У контексті удосконалення адаптаційної політики мігрантів через інструменти соціальної роботи пропонується комплекс рекомендацій для різних рівнів управління:

Для державної політики:

- Розробити національну стратегію соціальної інтеграції мігрантів, що включатиме стандарти соціального супроводу, механізми фінансування та індикатори ефективності.

- Впровадити міжгалузеві протоколи взаємодії органів соціального захисту, освіти, медицини та внутрішніх справ щодо підтримки мігрантів.

- Забезпечити цільову підготовку та перепідготовку фахівців соціальної сфери з фокусом на міжкультурну компетентність та кризове консультування [5, с. 36].

Для органів місцевого самоврядування:

- Створювати інтеграційні центри або хаби на базі вже існуючих ЦНАПів, комунальних закладів чи громадських просторів.

- Розвивати співпрацю з міжнародними донорами та фондами (наприклад, ІОМ, UNHCR) для залучення додаткових ресурсів [6, с. 9].

- Регулярно проводити оцінку потреб мігрантів у громаді та гнучко адаптувати місцеві програми підтримки.

Для соціальних працівників:

- Застосовувати модель casemanagement як основу для індивідуального супроводу клієнта з числа мігрантів [3, с. 6].

- Використовувати інструменти культурно-чутливої практики, зокрема при роботі з жінками, дітьми, особами з травматичним досвідом.

- Залучати клієнтів до створення плану інтеграції, підвищуючи рівень їхньої суб'єктності та відповідальності за результати.

Для громадських організацій:

- Розширювати спектр послуг — зокрема, психологічну допомогу, освітні ініціативи, мовні курси та юридичні консультації.

- Брати участь у розробці політик, бути не лише виконавцями, а й рівноправними партнерами у діалозі з владою [7, с. 14].

- Створювати простори неформальної взаємодії, де мігранти зможуть встановлювати соціальні зв'язки, що критично важливо для адаптації.

Реалізація зазначених напрямів дозволить не лише підвищити ефективність адаптаційної політики, а й забезпечити інклюзивну участь мігрантів у житті приймаючих громад. За умови налагодженого партнерства між державою, місцевою владою, фахівцями та громадським сектором, соціальна робота здатна стати потужним інструментом стійкої інтеграції та соціальної стабільності.

Отже, розробка та впровадження ефективних соціально-педагогічних технологій допомоги та підтримки мігрантів, які стали свідками бойових дій та зазнали серйозного негативного впливу психотравмуючих обставин життя, є в умовах повномасштабної війни одним з найбільш пріоритетних напрямів соціально-педагогічної роботи.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Проведене дослідження процесів адаптації мігрантів дозволило підтвердити ефективність соціальної роботи як ключового механізму підтримки осіб, що перебувають у стані зміни соціального середовища. Аналіз кейсів соціального супроводу в різних країнах виявив, що індивідуалізований підхід, фаховий супровід та міжвідомча координація сприяють досягненню позитивних результатів у сфері соціальної інтеграції.

Особливо показовими є моделі, які базуються на принципах casemanagement, культурної чутливості та активного залучення громади. Як засвідчують програми, реалізовані в Україні (MOM), Польщі (OPS) та Німеччині (Sozialberatung), найвищу ефективність демонструють саме ті підходи, що поєднують зусилля державних установ, громадських організацій, міжнародних партнерів та професійної спільноти соціальних працівників.

Практика також підтвердила необхідність масштабування комплексних моделей підтримки, зокрема створення інтеграційних хабів, впровадження індивідуальних планів адаптації, розширення доступу до психосоціальної підтримки та мовної освіти. Важливим залишається розвиток міждисциплінарної взаємодії між секторами охорони здоров'я, освіти, зайнятості й соціального захисту, що забезпечить цілісність інтеграційного процесу.

Отримані результати є підґрунтям для формулювання практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення політики у сфері підтримки мігрантів на національному та локальному рівнях.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота на тему «Психосоціальні наслідки міграції та роль соціальних працівників у процесі адаптації мігрантів» була присвячена комплексному вивченню теоретичних засад, практичних механізмів і прикладних аспектів соціальної підтримки осіб, які опинились у новому соціальному середовищі внаслідок вимушеної чи добровільної міграції. Актуальність обраної теми підтверджується різким зростанням міграційних потоків, спричинених збройними конфліктами, політичною нестабільністю та соціально-економічними факторами. Особливої ваги вона набуває в умовах триваючої війни в Україні, яка зумовила мільйонні переміщення населення як у межах країни, так і за її межі.

Розділ 1. Теоретичний аналіз психосоціальних наслідків міграції. У цьому розділі розкрито понятійно-категоріальний апарат дослідження: проведено аналіз терміна «міграція», його типології, історичної еволюції та сучасних тенденцій розвитку. З'ясовано, що міграція є багатфакторним соціальним явищем, яке має як індивідуальні, так і структурні причини. Виділено основні групи факторів — економічні, політичні, воєнні, екологічні, сімейні, глобалізаційні — що впливають на прийняття рішення про міграцію. Далі розкрито психосоціальні наслідки міграції: психологічні (стрес, тривожність, депресія, культурний шок), соціальні (стигматизація, ізоляція, труднощі інтеграції), а також позитивні ефекти (розширення досвіду, мультикультурність, нові можливості).

Окремо охарактеризовано індивідуальні, соціальні, економічні, політичні та культурні чинники адаптації, які визначають успішність включення мігранта в нове суспільство. У розділі узагальнено наукові позиції українських і зарубіжних авторів щодо зазначеної проблематики та представлено таблиці з трактуваннями терміна «міграція» та порівняльні описи психосоціальних наслідків.

Розділ 2. Соціальна робота в процесі адаптації та інтеграції мігрантів. У другому розділі обґрунтовано ключову роль соціальної роботи в системі підтримки мігрантів. Детально проаналізовано функціональні обов'язки, професійні компетенції та міждисциплінарну підготовку соціальних працівників у сфері міграційної допомоги. Особливу увагу приділено сучасним підходам у роботі з мігрантами: культурно-чутливому підходу, інтеграційним програмам, практиці case management, супроводу вразливих груп населення (жінок, дітей, людей похилого віку).

Представлено реальні приклади програм, що діють в Україні та за кордоном, зокрема:

- Програма MOM в Україні «Integration Support Program», яка охопила понад 6,5 млн осіб;
- Програма OPS у Польщі, де 80% біженців залучено до процесу адаптації в перші 30 днів;
- Програма «Sozialberatung für Geflüchtete» у Німеччині, реалізована за принципами індивідуального супроводу та мовної інтеграції.

Окремо висвітлено роботу з конкретними кейсами вразливих мігрантів, з прикладами з програм міжнародних організацій, а також показано участь НУО у наданні правової, соціальної, психологічної підтримки. Представлено таблиці з реальними цифрами, а також структурні порівняння ролі соціального працівника в різних країнах.

Розділ 3. Аналіз прикладів соціальної роботи з мігрантами: програми, кейси, перспективи. У третьому розділі проведено якісний прикладовий аналіз моделей соціального супроводу мігрантів. Розглянуто два кейси — з Польщі та Німеччини — з акцентом на роль соціального працівника, ефективність програм, індивідуальні результати. Далі досліджено три інтеграційні програми (MOM, OPS, Sozialberatung) з оцінкою охоплення, результатів, особливостей реалізації, підкріпленою таблицями та графіками.

Розділ доповнено соціологічними даними з опитувань: доступ до психологічної допомоги, рівень участі у мовних курсах, труднощі працевлаштування, — що дозволило додати об'єктивної емпіричної аргументації.

У підпункті 3.3 сформульовано системні пропозиції для держави, місцевої влади, соціальних працівників і громадських організацій щодо вдосконалення адаптаційної політики.

Отже, наукове дослідження дозволяє зробити висновок, що поставлена мета досягнута повністю, а всі визначені у вступі завдання реалізовано логічно і послідовно в структурі дипломної роботи.

Робота має теоретичну цінність як узагальнення наукових підходів до аналізу психосоціальних наслідків міграції, а також прикладну значущість — через вивчення реальних програм і кейсів, що можуть бути використані в практиці соціальних працівників, органів влади й НУО.

Результати роботи підтверджують актуальність соціальної роботи як ключового інструменту адаптації мігрантів, особливо в умовах зростання масштабів вимушеної міграції у світі. Сформульовані рекомендації можуть стати основою для подальших наукових досліджень та вдосконалення механізмів інтеграції на національному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандура Р. Соціальна робота з мігрантами. Нова педагогічна думка. 2014. №. 1. С. 81-84.
2. Ісаєва Н. С. Теоретико-правова характеристика визначення поняття «внутрішньо переміщені особи». Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. № 4. 2018 С. 70–75
3. Капська А.Й. Технології соціально-педагогічної роботи: навч. посіб.. Київ: НДПУ, 2000. 372 с.
4. Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації : пер. з англ. Міжвідомчий поштовий комітет. Київ: Ун-т. вид-во Пульсари, 2017. 216 с.
5. Клішевич Н. А., Сулицький В. В. Соціально вразливі категорії населення. Енциклопедія освіти : словник. гол. ред. В.Г. Кремень. 2-ге вид. перероб. і доп. Київ : Юрінком Інтер. 2021 с. 870
6. Кобець М. П. Щодо визначення поняття «внутрішньо переміщена особа» в законодавстві України. *Порівняльно-аналітичне право*. № 1. 2016 С. 199–202.
7. Козинець І.Г., Шестак Л.В. Міжнародні стандарти захисту та допомоги внутрішньо переміщеним особам . *Молодий вчений*. №12. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/12/59.pdf>.
8. Кучер Г. М. Інновації соціальної роботи із сім'ями, що опинилися в складних життєвих обставинах. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. *Педагогічні науки* № 2 (82). 2018 С. 207 – 87.
9. Лук'янова К.А. Особливості соціально-педагогічної роботи з переселенцями в Україні: реалії та перспективи. 2011. 12 с.
10. Любецька М. М. Аналіз діяльності центрів соціальних служб для сім'ї,

дітей та молодіщодоздійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. Інвестиції. Практика та досвід. 2018. № 17. С. 102

11. МакКензі Б. До питання проведення ефективної практичної соціальної роботи в Україні: існуючі проблеми освіти в галузі соціальної роботи. Реформування соціальних служб в Україні: сучасний стан та перспективи: Збірник статей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 5 – 7 червня 2002), Львів, 2018 С. 15

12. Поняття міграція та міграційний процес у сучасних умовах. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2018. Т. 29, № 1. С. 41–45. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/1_2018/4.pdf (дата звернення: 05.05.2025)

13. Правові питання щодо тимчасового розміщення та допомоги громадянам України – внутрішньо переміщеним особам, стосовно реєстрації, майнових питань, соціальної допомоги, реєстрації підприємницької діяльності, освіти та інших питань URL: <http://unhcr.org.ua/en/20110826065856> (дата звернення: 05.05.2025)

14. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII (редакція від 21.03.2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 05.05.2025)

15. Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників: наказ Міністерства соціальної політики України від 29.03.2017 № 518 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text> (дата звернення: 10.05.2025)

16. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах: Постанови Мінсім'я молодь спорту, МОЗ, МОН, Мінпраці, МОЗ. транспорту, МВС та

ДВП] (2006) URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0824-06>(дата звернення: 05.05.2025)

17. Про надання загальної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року. № 505: URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014 -%D0%BF# текст](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-%D0%BF#text)

18. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. Редакція від 27.04.2022. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Текст](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text). (дата звернення: 02.05.2025)

19. Регіональний психологічний проєкт «Завжди поруч» (2023): кращі практики (з досвіду роботи). у 2-х ч. Ч. 1 / Уклад. І.В.Марухина, Л.О.Кондратенко. Суми : НВВ КЗ СОППО. С.64

20. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять / О. Ровенчак // Наукові записки. 2018№ 1. С. 127–129. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rovenchak_vyznachennia.pdf(дата звернення: 02.05.2025)

21. Семігіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

22. Скочко М. О. Організаційно-змістові засади надання соціальних послуг у сільській місцевості: дис..д-ра філософії: 231 Соціальна робота, Умань, 2021, 226 с.

23. Слосанська Г. І. Теорія і практика підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи у територіальних громадах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05. Тернопіль, 2019. 687 с. URL: [http://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/d-58-053-03/ Dis_Slozanska.pdf](http://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/d-58-053-03/Dis_Slozanska.pdf)

24. Слюсаревський М., Блинова О. Міграція як соціально-психологічне явище: види, функції, чинники та закономірності. Світогляд. 2015. № 5 (55). С. 41–46 URL:

<https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2015-10-5/svitoglyad-2015-5-9-slyusarevskiy-blinova.pdf>(дата звернення: 05.05.2025)

25. Соціальна політика. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Соціальна допомога. Укл. А.О. Ярошенко, І.Б. Савельчук, Д.Д. Бибик. Київ: НПУ імені Драгоманова, 2015. 206 с.

26. Соціальна робота в територіальній громад і: теорії, моделі та методи: монографія. за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. В. А. Поліщук. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. 382 с

27. Соціальна робота в Україні: основні напрями, проблеми та перспективи розвитку: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 квітня 2016 р. Дніпро: ДНУ, 2016. 147 с.

28. Соціальна робота в Україні: теорія і практика: посібник для підвищення кваліфікації працівників центрів соціальних служб для молоді. У 2-х ч. -Київ, 2018. с. 44-48

29. Plan International. (2023). Children and mothers from Ukraine make the most of new opportunities in Poland. Retrieved URL:[https://plan-international.org/poland-en/case-studies/emotional-support-opportunities-ukrainian-refugees/Plan International+1Plan International+1](https://plan-international.org/poland-en/case-studies/emotional-support-opportunities-ukrainian-refugees/Plan%20International+1Plan%20International+1)(дата звернення: 05.05.2025)

30. A Ukrainian Refugee's Fight to Save the Family She Left Behind. The New Yorker. Retrieved URL:<https://www.newyorker.com/magazine/2022/06/27/a-ukrainian-refugees-fight-to-save-the-family-she-left-behind>The New Yorker(дата звернення: 05.05.2025)

31. IOM Ukraine (2023). *Ukraine: IOM Response 2022–2026*. URL:<https://www.iom.int/ukraine-iom-response-2022-2026>(дата звернення: 05.05.2025)

32. Urząd Miasta Stołecznego Warszawy. Pomoc dla obywateli Ukrainy. Варшава, 2023. URL:<https://um.warszawa.pl/ukraina>(дата звернення: 05.05.2025)

33. Plan International Poland. Ukrainian refugees find safety and support in Poland. 2023.URL:<https://plan-international.org/poland-en/case-studies/ukrainian-refugees-poland/>(дата звернення: 05.05.2025)

34. CaritasDeutschland. SozialberatungfürGeflüchtete. – [Офіційнийсайт], 2023.URL:<https://www.caritas.de/hilfeundberatung/sozialberatung/> (датазвернення: 05.05.2025)

35. Bundesamtfür Migration und Flüchtlinge (BAMF). UnterstützungfürGeflüchteteaus der Ukraine. 2023. URL:<https://www.bamf.de/EN/Themen/Ukraine/> (дата звернення: 05.05.2025)

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет _____
Кафедра _____

ПП

**«ПСИХОСОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ МІГРАЦІЇ ТА РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ У АДАПТАЦІЇ МІГРАНТІВ»**

Спеціальність _____ освітньо-професійна
(наукова) програма _____

Кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Частина 2

ДОДАТКИ

Тернопіль – 2025

ДОДАТОК А.

Витяг із звіту UNHCR про кількість українських біженців у Європі станом на
2024 рік
(джерело: <https://data.unhcr.org>)

Countries featured in the Refugee Response Plan

Country	Data Date	Refugees from Ukraine recorded in country as of date	Refugees from Ukraine who applied for Asylum, TP or similar national protection schemes to date	Border crossings from Ukraine since 24 February 2022	Border crossings to Ukraine since 24 February 2022
Bulgaria	28.02.2025	77 360	205 480	Not applicable	Not applicable
Czech Republic	30.03.2025	401 350	645 585	Not applicable	Not applicable
Estonia	31.03.2025	42 730	65 950	Not applicable	Not applicable
Hungary	28.02.2025	63 665	50 125	6 397 855	6 034 600
Latvia	25.02.2025	48 555	61 480	Not applicable	Not applicable
Lithuania	07.04.2025	43 835	94 465	Not applicable	Not applicable
Poland	07.04.2025	999 710	1 927 370	27 473 825	25 481 455
Republic of Moldova	31.03.2025	127 785	72 605	1 252 905	1 080 560
Romania	01.03.2025	182 440	196 325	6 255 425	5 393 125
Bcero		2 120 165	3 484 855	44 418 655	40 996 610

Other countries neighbouring Ukraine

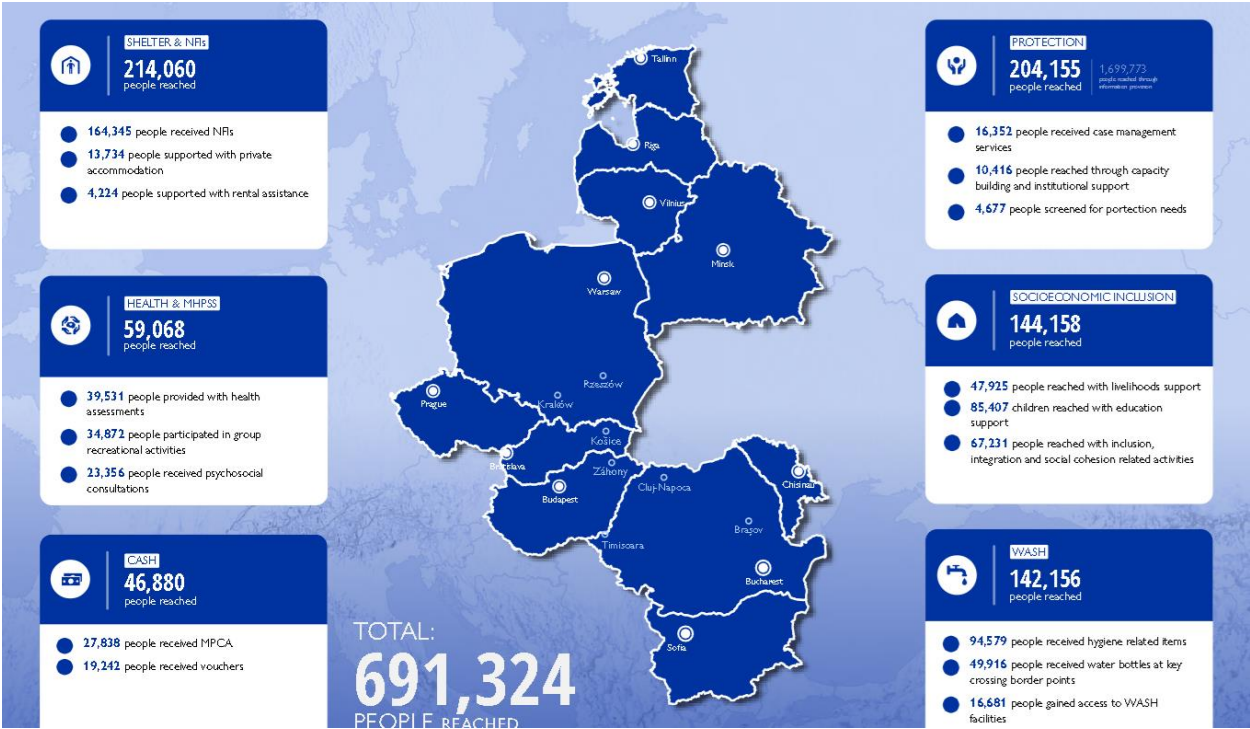
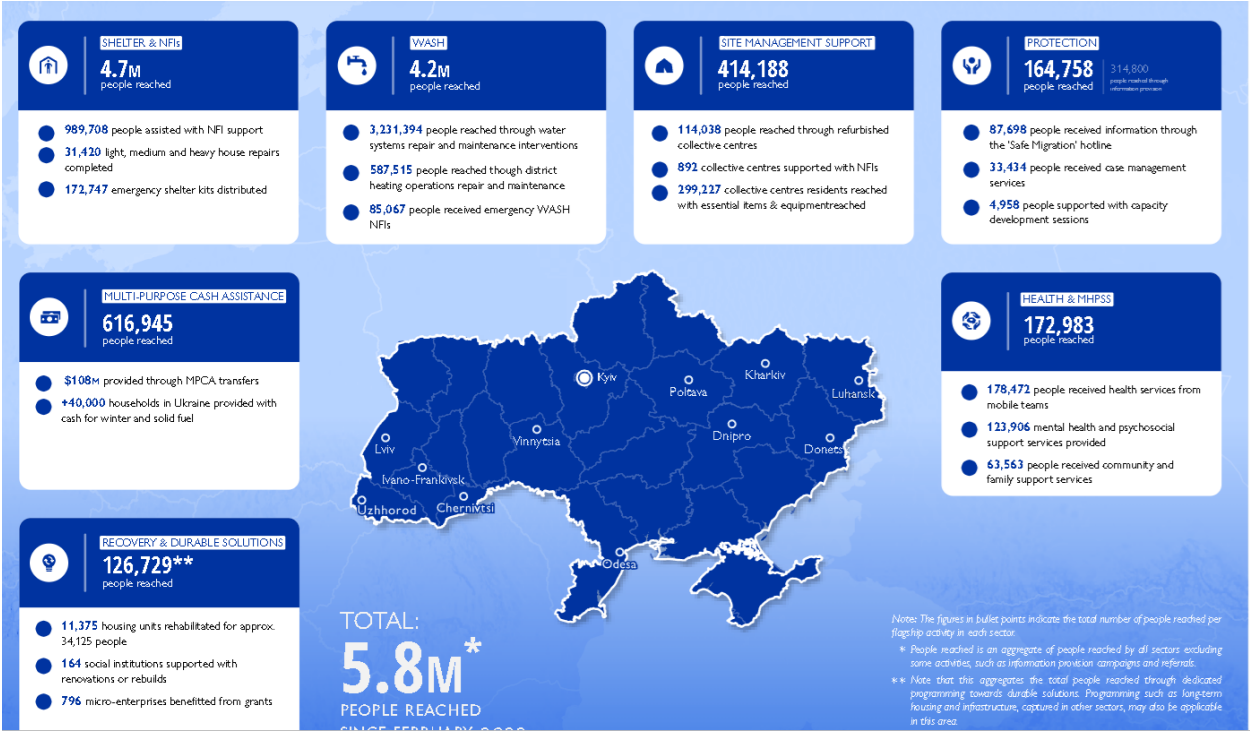
Country	Data Date	Refugees from Ukraine recorded in country as of date	Refugees from Ukraine who applied for Asylum, TP or similar national protection schemes to date	Border crossings from Ukraine since 24 February 2022	Border crossings to Ukraine since 24 February 2022
Belarus	31.03.2025	44 260	6 115	15 890	Data not available
Russian Federation	30.06.2024	1 223 795	11 210	2 852 395	Data not available
Bcero		1 268 055	17 325	2 868 285	Data not available

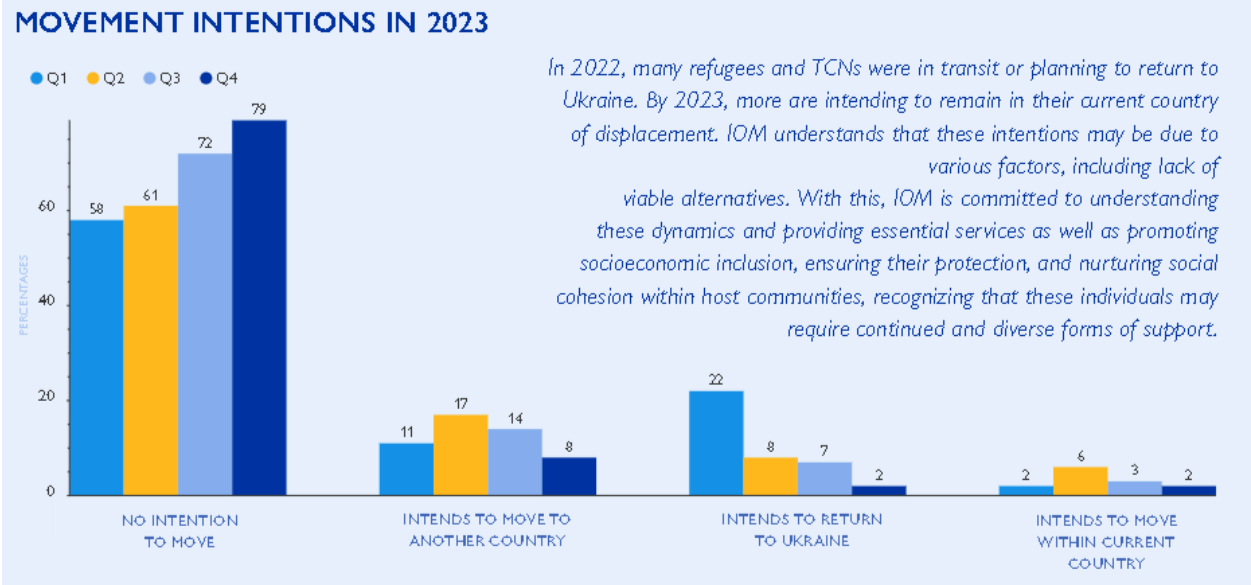
Other European countries

Country	Data Date	Refugees from Ukraine recorded in country as of date	Refugees from Ukraine who applied for Asylum, TP or similar national protection schemes to date
Albania	31.05.2024	6 465	35
Armenia	17.07.2023	605	605
Austria	31.03.2025	81 685	131 070
Azerbaijan	31.12.2024	4 900	205
Belgium	28.02.2025	90 030	95 070
Bosnia and Herzegovina	31.01.2025	275	275
Croatia	28.02.2025	26 250	29 215
Cyprus	31.12.2024	18 740	24 410
Denmark	02.03.2025	35 650	61 610
Finland	31.03.2025	70 995	80 020
France	28.02.2025	70 115	115 775
Georgia	28.02.2025	29 800	1 750
Germany	06.04.2025	1 243 445	1 149 385
Greece	28.02.2025	33 560	33 240
Iceland	28.02.2025	5 715	6 815
Ireland	23.02.2025	115 010	115 010
Italy	28.03.2025	171 000	210 125
Liechtenstein	26.03.2025	730	1 180
Luxembourg	28.02.2025	4 000	7 480
Malta	28.02.2025	2 325	3 090
Montenegro	31.01.2025	18 870	12 680
Netherlands	31.03.2025	124 030	176 365
North Macedonia	26.02.2025	19 325	20 265
Norway	03.03.2025	80 345	93 285
Portugal	31.12.2024	65 765	73 490
Serbia and Kosovo: S/RES/1244 (1999)	31.03.2025	10 965	3 450
Slovenia	01.04.2025	13 250	12 835
Spain	28.02.2025	235 680	237 300
Sweden	31.03.2025	31 475	76 075
Switzerland	31.03.2025	69 140	115 790
Türkiye	13.02.2025	35 170	2 930

ДОДАТОК Б.

Інфографіка МОМ: обсяги допомоги постраждалим від війни та
наміри переміщених осіб щодо подальшого пересування у 2023 році
(джерело: iom.int)

ДОДАТОК Д

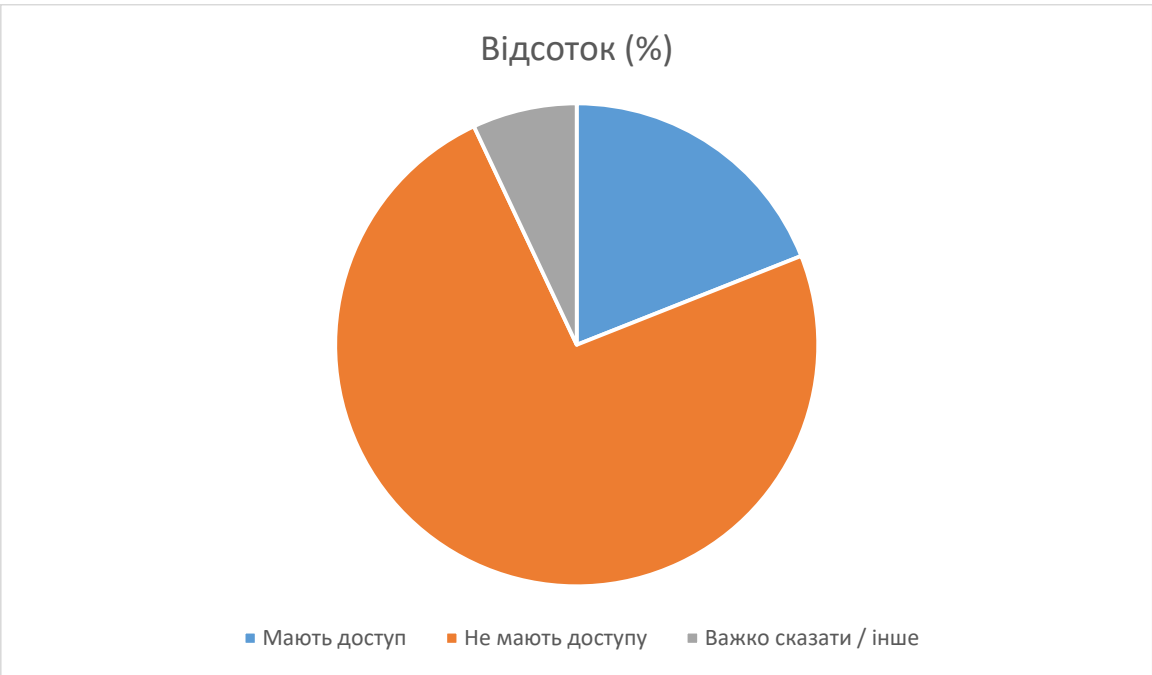
Порівняльна характеристика програм соціальної інтеграції мігрантів (МОМ – Україна, OPS – Польща, Sozialberatung – Німеччина)

Параметр	МОМ (Україна)	OPS (Польща)	Sozialberatung (Німеччина)
Назва програми	Integration Support Program	Ośrodek Pomocy Społecznej + курси інтеграції	Sozialberatung für Geflüchtete
Країна реалізації	Україна	Польща	Німеччина
Організатор	Міжнародна організація з міграції (ІОМ)	Місцеві муніципалітети (Варшава, Люблін тощо)	Caritas, Diakonie, муніципалітети
Цільова група	ВПО, мігранти, постраждалі від війни	Українські біженці з 2022 року	Українські біженці та інші шукачі захисту
Основні компоненти	Психосоціальна допомога, житло, працевлаштування, профнавчання	Реєстрація, житло, мовні курси, дитячі заходи, орієнтаційні зустрічі	Консультації, мовна підтримка, житло, професійне супроводження
Підхід до роботи	Міжвідомча взаємодія, партнерство з ЦНАПами	Муніципальний рівень, швидка інтеграція	Індивідуальний супровід (case management)
Обсяг охоплення (2022–2023)	понад 6,5 млн осіб	більшість біженців охоплено у перші 30 днів	понад 70% українських біженців
Фінансування	міжнародні донори, ООН, ЄС	держбюджет, кошти ЄС	муніципалітети, держбюджет, благодійні фонди
Особливості моделі	Інтеграційні хаби, фокус на громади	Культурно-чутливий підхід, підтримка жінок і сімей	Комплексний підхід, індивідуальний план інтеграції, тривале супроводження

ДОДАТОК Г.

Графіки та таблиці до аналізу соціальної інтеграції мігрантів: доступ до підтримки та працевлаштування

Частка біженців у Польщі, які мають доступ до психосоціальної підтримки

Більшість опитаних не мають доступу до психологічної допомоги, що вказує на суттєву прогалину в інтеграційних послугах. Цей аспект потребує активнішого залучення муніципальних служб.

Працевлаштування українських біженців у Німеччині

Показник	Частка (%)
Бажають працювати	93
Фактично працевлаштовані	18

Джерело: Інститут IAB, Німеччина, 2023.

Хоча більшість біженців демонструють готовність до праці, фактично працевлаштовані — лише кожен п'ятий. Основними бар'єрами залишаються мовні труднощі, бюрократичні обмеження та відсутність догляду за дітьми.